

REVISTA ECONOMICĂ

ORGAN FINANCIAR-ECONOMIC

Organul oficial al Asociațiunii institutelor financiare românești din Ardeal, Banat, Crișana și Maramurăș „SOLIDARITATEA” Sibiu.

Apare odată pe săptămână.

Redacția și administrația: Sibiu, Strada Visarlon Roman Nr. 1—3.

Abonamentul pe an: în țară: pentru autorități, bănci și întreprinderi Lei 500.—; pentru particulari Lei 400.—; pentru cooperative, funcționari publici, de bancă și comerciali Lei 300.—. În străinătate Lei 800.—. Taxa pentru inserțiuni: de fiecare □ cm. Lei 6.—

Fondator: **Dr. CORNEL DIACONOVICH.**

Director: **Constantin Popp.**

□□□□□□□□

Redactor: **Dr. Mihai Veliciu.**

Centenarul Parteniu Cosma

— Dare de seamă. —

Comemorarea centenarului *P. Cosma* s'a desfășurat la 9 Mai a. c., Dumineca Tomii, conform programei stabilite.

După serviciul divin celebrat de I. P. S. S. Mitropolitul cu mare asistență, a urmat un parastas solemn pentru odihna sufletului, celui-care a fost marele Român și patriot *Parteniu Cosma*.

Catedrala fixită de lume. Din partea familiei au fost de față la aceasta pie comemorare: Doamnele Lucia Cosma, Minerva Schaffer n. Cosma, cu soțul ei, dl Colonel Felix Schaffer; Hortensia Cosma, fiicele resp. ginerele comemoratului, și fiul acestuia, dl Remus Cosma. Apoi nepoata: Dna Maria Cosma, Beiuș, și nepoții: Dr. Partenie Dan, vicepreședintele Camerei deputaților și Dr. Gheorghe Foica, avocat, Sibiu, împreună cu soția sa.

Doamna Maria P. Cosma, soția comemoratului, din motiv de boală, n'a putut lua parte la aceasta pioasă solemnitate și comemorare.

Au mai participat corporativ: membrii consiliului de administrație și al consiliului de censored, precum și funcționarii băncii „Albina” dela sediul central și directorii tuturor sucursalelor.

Mai departe dl Alexandru Lapedatu, președintele Senatului și al Academiei Române; dl Ion I. Lapedatu, admin.-delegat la „Banca Națională a României”; Dr. Aurel Vlad, fost ministru și președintele „Solidarității”, federala băncilor ardeleni; delegatul guvernului, dl T. P. Păcescu, inspector general în Ministerul Cultelor, și alții. Membrii adunării eparhiale (sinodului) în frunte cu P. S. S. Arhiepiscopul Dr. Vasile Stan, reprezentanții autorităților locale și al băncilor și întreprinderilor românești și minoritare din Sibiu.

Dintre băncile noastre au fost reprezentate prin delegați speciali: Prima soc. de asigurare (Prima Ardeleana) din Cluj, prin dl Dir. gen. Stefan Boeriu; Banca „Furnica” din Făgăraș, prin dl director Mateiu C. Jiga și „Banca Centrală pentru Industrie și Comerț din Cluj, prin dl dir. Victor Pop.

După terminarea serviciului divin a urmat un pelerinaj la Cimitirul central la mormântul lui *Parteniu Cosma*. Aici I. P. S. S. Mitropolitul în cadrul unui scurt serviciu divin a sfințit noua criptă unde-și doarme somnul de veci come-

moratul, și unde au așezat cu prilejul acestei comemorări câte o frumoasă cunună Banca „Albina” și „Solidaritatea”.

S'au mai depus și câteva jerbe.

Terminat serviciul divin directorul general actual al „Albinei”, dl Ioan Vățășianu, a ținut următorul discurs:

INALT PREA SFINȚITE PĂRINTE,
ONORATĂ ASISTENȚĂ,

Cu un adânc sentiment de pietate ne apropiem de mormântul, în care doarme somnul de veci unul dintre distinșii bărbați ai neamului nostru de dincoace de Carpați, din epoca antebelică, *Parteniu Cosma*, dela a cărui naștere s'au implinit de curând 100 de ani, ca amintindu-ne faptele lui rămase mărturie a unei munci conștiente și rodnice, săvârșită de el în cursul unei vieți de 86 de ani, să luăm pildă vie de stăruință și îmbărbătare în lupta tot mai aprigă, ce se dă pe toate tărâmurile și cu deosebire pe cel economic.

Parteniu Cosma s'a născut la 12 Februarie 1837 în orașelul Beiuș, unde a terminat în anul 1855 studiile liceale, după cari a urmat trei semestre la Institutul teologic ort. din Arad, pe care apoi l-a părăsit, pentru a se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Budapesta. Dar legătura cu biserica strămoșească a cultivat-o și păstrat-o până la sfârșitul vieții sale, cu tot devotamentul unui adevărat creștin și român.

Din Budapesta s'a întors la începutul anului 1862 la casa părintească, investit cum zice cu „Diploma de avocat în drept comercial și cambial”. Aici a practicat advocatura timp de 14 ani, fiind ales în trei perioade legislative consecutive — din 1872 până în 1881 — deputat dietal al cercului Beiuș. În această calitate a luat parte activă la desbaterile parlamentare, reprezentând cu multă energie și demnitate interesele poporului nostru.

Regret, că momentul acesta nu-mi permite să mă estind asupra activității extraordinare, dezvoltată de fericitul răposat pe toate tărâmurile vieții noastre publice.

Mă voi restrânge deci numai la schițarea câtorva din faptele și realizările mai însemnate din prodigioasa lui activitate în domeniul economic-financiar, în interesul institutului „Albina” și a clientelei țărănești a acesteia, activitate care se remarcă curând după mutarea domiciliului său la Sibiu, întâmplată în anul 1876. Mă voi restrânge cu atât mai mult la câteva date din această sferă de activitate a lui, cu cât în cadrele comemorării de azi se va oferi ocaziune de a asculta aprecieri mai competente asupra rolului, ce l-a avut *Parteniu Cosma* în mijlocul poporului nostru, nu numai

pe tărâmul economic, ci și pe tărâmul bisericesc-școlar precum și pe cel cultural, aprecieri ce vor fi făcute de alți oratori, bine documentați în materie.

Activitatea lui *Parteniu Cosma* în cadrele institutului de credit și de economii „Albina” începe deja ca avocat și juriconsult al acesteia, care activitate binefăcătoare și fecundă *Parteniu Cosma* o continuă și mai intensiv, după ce — în anul 1886 — preia conducerea executivă a institutului „Albina” în calitate de Director General.

Consiliul de administrație al „Albinei” apreciind serviciile aduse până atunci institutului și cunoscând caracterul, onestitatea și devotamentul lui față de interesele institutului, i-a oferit postul de Director General (executiv), rămas văduvit prin moartea fostului prim director, inițiator și fondator *Visarion Roman*.

Cei cari au trăit acele vremuri, își vor mai aduce aminte de situația grea în care a luat *Parteniu Cosma* conducerea „Albinei”.

Cea dintâi grijă a lui *Parteniu Cosma* a fost să procedeze la consolidarea afacerilor institutului, tratând cu deosebită atențiune toate cererile de împrumuturi, pentru ca acestea să fie cât mai bine garantate și stăruind pentru crearea de diferite fonduri de rezervă și garanție și pentru dotarea lor cât mai abundentă; căutând în acelaș timp să purifice cât mai riguros portofoliul institutului de creanțe în suferință.

Concomitent a întocmit însuși și în parte a dispus să fie pregătite o serie de regulamente cu dispozițiuni precise și severe pentru toți ramii de operațiuni, pentru cassă și pentru arhivă, așa ca serviciile institutului să funcționeze cât mai corect și mai uniform. A lucrat normative de salarizare pentru funcționari, stăruind să fie angajați funcționari cât mai bine pregătiți, muncitori și cinstiți și apoi la timp potrivit a făcut propuneri pentru modificarea statutelor fondului de pensuni, pentru o cât mai bună asigurare a personalului pe timp de bătrânețe și invaliditate.

Noi toți, cari am avut parte să servim institutul sub înțeleapta conducere a lui *Parteniu Cosma*, constatăm cu recunoștință, că el ne-a fost nu numai cel mai bun exemplu de muncă asiduă și conștientă, ci și un bun părinte sufletesc, sever dar drept, cari însușiri i-au asigurat o deosebită autoritate.

Una din principalele preocupări de totdeauna ale lui *Parteniu Cosma*, cum rezultă din mai multe rapoarte prezentate adunărilor generale ale institutului, a fost năzuința depusă de el pentru a procura păturii țărănești credite ieftine, ca să-i facă posibilă cumpărarea de terenuri agricole și de inventar viu și mort, fapt care a cauzat multe îngrijorări asupritorilor noștri de odinioară.

Înfăptuirea acestui program l-a îndemnat, încă fiind membru al Consiliului de administrație și avocat al institutului, să intervină — în anul 1879 — în calitate de deputat dietal, pentru coterarea scrisurilor

fonciare la bursa de efecte din Budapesta și mai târziu — în anul 1901 — pentru admiterea acestor scrisuri fonciare drept garanții la licitații publice de stat și ca plasament de bani pupulari și în fine — în anul 1903 — pentru primirea scrisurilor fonciare în lombard de către Banca Austro-Ungară.

Capitalurile astfel procurate puteau fi investite fără pericol în împrumuturi ipotecare de durată mai lungă, dela 20—30 de ani și cu o dobândă relativ redusă, deoarece scrisurile fonciare încă aveau termen de răscumpărare mai lung, și purtau o dobândă destul de modestă. Acest sistem de procurare de fonduri era foarte uzitat și dovedit practic în țările Europei centrale.

Altă preocupare a lui *Parteniu Cosma*, a fost extinderea cât mai mult a operațiunilor institutului în teritoriile locuite de poporul nostru de dincoace de Carpați, fie prin crearea de filiale, fie prin sprijinirea celorlalte institute românești înființate cele mai multe tot cu ajutorul „Albinei”. În cursul funcționării sale ca director general și la propunerea lui au mai fost înființate, pe lângă sucursala din Brașov, care luase ființă deja în anul 1882, încă patru filiale ș. a. în Dicioșmărtin, Lugoj, Mediaș și Târgu Mureș, cari toate există și azi.

Tot în scopul sporirii fondurilor institutului a făcut propuneri în patru rânduri pentru majorarea capitalului societar, astfel capitalul institutului după a patra emisiune din 1912 a fost sporit la 6 mil. Cor.

Tot spiritului înțeleghător al lui *Partenie Cosma* este a se mulțumi și organizarea institutelor de credit românești de dincoace de Carpați în asociația băncilor române, cunoscută sub numele de „Solidaritatea”, înființată în anul 1907, ca urmare a unor conferințe ținute periodic de reprezentanții institutelor de credit românești, cu începere din anul 1898 și apoi fondarea primei bănci de asigurare românești dincoace de Carpați (la 1911).

Mai pot aminti următoarele creațiuni făcute cu sprijinul lui *Parteniu Cosma*: „Casele de împrumut pe amanet din România s. a.” (Muntele de pietate) și „Banca Carpaților s. a.” înființate ambele în București cu capital în mare parte ardelenesc.

Desvoltarea continuă și îmbucurătoare a afacerilor institutului „Albina” a îndemnat consiliul de administrație să propună adunării generale jubilară din 14 Martie 1897 — la 25 ani de existență: publicarea unei monografii a institutului, ridicarea unui monument la mormântul inițiatorului și primului director executiv *Visarion Roman*, și crearea unui fond pentru un internat de băieți în Sibiu, votând în acest scop o sumă de Fl. 20.000 — v. a., după ce cu 1¹/₂ an înainte înființase Masa Studenților pentru 50 elevi români dela școalele medii din Sibiu, acordând pentru susținerea ei o subvenție anuală de Fl. 3.000 — v. a.

Iar la 31 Decembrie 1910, când *Parteniu Cosma* împlinea ca director general 25 ani de activitate binecuvântată în rezultate, consiliul de administrație, pe lângă alte dovezi de adâncă recunoștință, decide să propună adunării generale proxime crearea unui fond cultural cu suma de Cor. 40.000 —, care fond să poarte numele sărbătoritului director general *Parteniu Cosma*.

Din acest fond s'au distribuit până azi burse de studii și ajutoare de peste 500.000 — Lei și fondul a crescut în același timp din subvențiile votate anual de adunările generale, din dobânzi și alte venituri ocazionale la suma de peste Lei 1.000.000 —.

În același ritm de muncă continuă s'au scurs și anii următori până după începerea războiului mondial, când *Parteniu Cosma* — în Mai 1915 — a luat un concediu de boală, care la cerere i-a fost apoi prelungit pe timp nelimitat. Era pe timpul când se aștepta din zi în zi intrarea României în marele războiu.

Intervenind guvernul maghiar printr'un comisar numit ca organ de control la institutul „Albina”, pentru regularea situațiunii directorului general, consiliul de administrație la cererea lui *Parteniu Cosma*, în ședința plenară din 18 Decembrie 1915 cu mult regret a trebuit să decidă trecerea lui la pensie pe data de 1 Ianuarie 1916. Această retragere a fost foarte mult regretată și de personalul institutului conștient de recunoștința, ce-i datora fostului director general.

Astfel s'a încheiat o activitate intensivă de aproape 40 ani, din cari 30 ani ca director general, încununată de cele mai frumoase rezultate pentru institutul „Albina”.

După trecerea la pensie *Parteniu Cosma* s'a stabilit la Călimănești, sperând că războiul va decurge altfel, decum s'a întâmplat de fapt.

Retrăgându-se armata română, care trecuse Carpații și intrând înamicul în Țara *Parteniu Cosma* împreună cu familia sa a luat drumul pribegiei, trecând la Iași și apoi peste Rusia și Suedia în Franța, stabilindu-se la Paris, unde a luat parte în Consiliul Național Român și unde a rămas până după terminarea groaznicului măcel. De acolo — în anul 1919 — s'a întors acasă la domiciliul său din Sibiu, petrecând restul zilelor ce-a mai avut în Sibiu și Călimănești.

În primul Parlament al României întregite care s'a deschis în același an în București, a luat parte ca senator de Beiuș.

Obștescul sfârșit l-a ajuns în vila familiară din Călimănești, la 22 Septembrie 1923, în al 87-lea an al etății, iar înhumarea lui s'a făcut la 27 Septembrie în acest cimitir, cu funerarii naționale.

În baza acestor date, apoi a celor publicate deja și a celor ce vor mai fi comunicate în firul comemo-

rării de azi, putem afirma că *Parteniu Cosma* a împlinit la timpul său un rol covârșitor pe toate tărâmurile vieții noastre naționale.

Cuvine-se deci să mulțămim Părintelui Ceresc, că în nemărginita lui bunătate ni l-a dat și să ne rugăm Lui să așeze sufletul neuitatului nostru răposat în corțurile celor drepti ai sei; iar noi, cari ne-am împărțășit din roadele muncii lui, promitem să-i păstrăm totdeauna cu evlavie și în cinste amintirea.

La orele 2 d. m. a urmat apoi un banchet la hotelul „Boulevard“ de 140 locuitori.

Aici s'a rostit un singur toast de cătră I. P. S. S. Mitropolitul pentru Majestatea Sa Regele.

La orele 6 seara s'a desfășurat, de încheiere, în aula Academiei Teologice, programa ședinței comemorative.

Primul cuvânt de omagiu l-a rostit **I. P. S. S. Mitropolitul Nicolae.**

Iată în întregime acest discurs :

Comemorăm astăzi, cu adâncă recunoștință și cu solemnitatea cuvenită, o sută de ani dela nașterea vrednicului și neuitatului fiu al Bisericii și Neamului nostru, Parteniu Cosma.

Biserica ortodoxă a Românilor din Ardeal, instituțiile culturale și economice ardelenene s'au grăbit cu râvnă egală și în cea mai fericită înfrățire să slăvească, cu această ocazie, amintirea aceluia, care le-a servit cu aceiași dragoste caldă, cu același talent excepțional și cu aceiași uriașă putere de muncă pe toate, conștient că servește neamului românesc în cele mai esențiale funcțiuni ale sale.

Intre bărbații aleși pe cari i-a ridicat Dumnezeu în mijlocul neamului nostru în jumătatea a doua a veacului trecut, par'că anume pentru a-i pregăti pentru ziua Unirii celei mari ce se apropia cu pași repezi, Parteniu Cosma ni se înfățișează ca o personalitate bine precizată în originalitatea și în însușirile ei destinată să îndeplinească o operă în care nu știu dacă ar fi putut fi înlocuită de cineva.

Originar din ținutul Bihorului care a dat neamului mulți bărbați cu rol remarcabil în viața politică, având în tinerețe prilejul fericit de a sta în preajma marelui român și mecenate Emanoil Gojdu și de a învăța dela nemuritorul mitropolit Andrei Șaguna și prin aceștia aflându-se dela începutul activității sale în miezul atât al vieții bisericești, cât și al celei politice-naționale, Parteniu Cosma ajunge, datorită însușirilor sale excepționale și a acestor împrejurări, la o vârstă nu prea înaintată un factor de mare autoritate și importanță în toate domeniile vieții publice a Românilor ardeleni.

La idealismul propriu tuturor acelor luptători naționali, cari au fost întăriți și luminați de duhul lui Șaguna, la pregătirea lor intelectuală și la înălțimea lor morală, Parteniu Cosma adăoga și realismul robust al organizatorului destoinic și prevăzător și munca meticuloasă care nu neglijează nici amănuntele, știind să le valorifice în cadrul ansamblului.

Mare Român și bun ortodox, el slujea acestor idealuri în chip concret, prin soluții înțelepte, încadrate în planuri clare și prin ajutorul material eficace pe care prin el neamul nostru din Ardeal, ce trăia sub o stăpânire vitregă, și l-a aflat în sine însuși.

El a fost astfel o perfectă intruchipare a acelor virtuți de cuminenie realistă și de inimă nobilă, pe cari le întâlnim așa de frecvent la bătrânii noștri.

Organizând și consolidând puternic „Albina“ și prin ea și celelalte instituții financiare, ca suport realist al unei vieți culturale și al unei bunăstări economice, Parteniu Cosma nu a socotit economicul ca un scop în sine, ci ca un mijloc pentru țintele superioare ale vieții.

O dovedește aceasta devotamentul cu care a lucrat o jumătate de veac în slujba Bisericii noastre, fiind unul din membrii de frunte în corporațiunile ei, încă din 1868 când îl întâlnim ca deputat în congresul național-bisericesc și ca notar al comisiunii, care avea să redacteze în forma definitivă marea operă a nemuritorului Șaguna : Statutul organic.

Precum în viața culturală și în cea economică în care și-a eternizat memoria ca un mare sprijinitor al instituțiilor, chemate să o promoveze, tot așa și în viața bisericească ardelenă, n'a fost în curs de vreo 50 de ani eveniment mai important în care Parteniu Cosma să nu fi avut un rol precumpănitor și binefăcător.

Ceeace trebuie remarcat la Parteniu Cosma pe lângă minunata sinteză în care se împletea la el idealismul cu realismul, noblețea scopurilor cu chibzuiala în alegerea mijloacelor de realizare, este energia lui autoritară. Aceasta l-a ridicat mult deasupra contemporanilor, cari simțeau cu toții în el un conducător. Dar autoritatea lui dârză nu era de natură capricioasă și oarbă, ci emana din siguranța unor țeluri limpezi și era călăuzită de scopuri superioare, altruiste. Voința lui imperativă era luminată de o gândire lucidă și orientată după puncte de vedere avansate. El se voia ostaș în slujba idealurilor de progres cultural și economic, de putere și mărire românească. Oamenii, cari știu ce vreau și nu se lasă purtați încoace și încolo de toate vânturile, sunt oameni de autoritate și tenacitate; ei sunt făcuți să conducă colectivitățile, cari altfel ușor rătăcesc dintr'o parte în alta. Parteniu Cosma a fost unul din acești oameni rari.

Numai așa a putut să joace un rol așa de însemnat și de binefăcător în viața noastră națională,

bisericească, culturală și economică, ajutând la întărirea și luminarea neamului nostru pentru a fi în stare să-l găsească pregătit Unirea dela 1918.

Exprimându-ne astăzi admirațiunea și recunoștința noastră pentru faptele lui, nu putem să nu adresăm un cuvânt de mângâiere și celor ai familiei lui pe cari îi avem în mijlocul nostru: vrednicei, bune și înțelepteii lui soții, care i-a sporit puterile de lucru cu cuvântul ei iubitor și i-a alinat de multeori supărările, cari se îngămădesc mai ales asupra celor mai activi dintre oameni; urmașilor lui, nobilelor fice și fiului, cari poartă vie în suflete amintirea dragostei și îndrumării lui părintești.

Dumnezeu să-și reverse peste sufletul aceluia care a fost Parteniu Cosma toată binecuvântarea Sa cerească, răsplătindu-i însutit dragostea și munca lui în slujba Bisericii și a Neamului nostru!

Dr. Ilie Beu, președintele Consiliului de administrație a „Albinei”, a citit următoarele aprecieri asupra lui P. Cosma:

Suntem întruniți în această sală a Academiei noastre teologice pentru a cinși memoria unui fruntaș al vieții noastre publice din jumătatea a doua a veacului trecut și primele decenii ale veacului în curs.

Comemorarea bărbaților trecuți în istorie este un prilej sărbătoresc de a arăta generațiilor tinere tot ce aceia au săvârșit, în vremuri grele, pentru neam și lege; este un prilej de reculegere, de îmbărbătare pentru a duce opera lor mai departe, căci ea nu s'a terminat deodată cu plecarea lor dintre noi, cum nici vremurile grele nu s'au sfârșit încă.

Conducătorii actuali ai institutului de credit și de economii „Albina” au inițiat comemorarea de astăzi cinstind memoria lui *Parteniu Cosma*, fruntaș între fruntașii vremii sale, care trei decenii de-a rândul a condus cu multă pricepere, cu mână tare și cu frumoase rezultate viața economică a poporului nostru de dincoace de Carpați și șase decenii a luat parte activă la cele mai însemnate evenimente din viața publică a poporului românesc. Istoria, fără îndoială, îi va rezerva o frumoasă pagină.

Parteniu Cosma s'a născut la 12 Februarie 1837 în orașelul Beins, cum îi plăcea dânsului să spună; aici a urmat școala primară și a terminat pe cea secundară. După absolvirea liceului s'a înscris la Seminarul teologic din Arad; dar în scurt timp a trebuit să se convingă, că nu aceasta e cariera, care ar putea să-l mulțamească și care i-ar putea oferi ocaziune să-și pună în valoare toate aptitudinile și energiile. A trecut deci la Universitate, înscriindu-se la Facultatea de Drept din Budapesta. Nu a dat însă uitării cece în curs de trei semestre a învățat în seminarul din Arad,

căci îl vedem făcând pe cântărețul în biserica ortodoxă din capitala Ungariei, iar mai târziu luând cu adevărată pasiune parte la viața bisericească.

În vremile acelea era obiceiul, ca studenții dela Drept, cei buni în rândul prim, să caute ocupație în cancelarii advocațiale. *Parteniu Cosma* a avut marele noroc să fie angajat în cancelaria advocațională a neuitatului mecenat de mai târziu, care a fost Emanuil Gozdsu. Este în afară de orice îndoială, că Emanuil Gozdsu și atmosfera ce a domnit în casa acestuia au avut o influență covârșitoare asupra vieții și activității de mai târziu a tinărului student plin de râvnă.

Parteniu Cosma s'a bucurat și de toată stima colegilor săi universitari, cari l-au pus în fruntea societății academice „Petru Maior”, nou înființată.

Făcând în anul 1862 cenzura de avocat, a părăsit Budapesta și s'a reîntors în orașul său de naștere. Faptul, că în scurt timp după ce și-a deschis cancelaria advocațională a fost numit juriscult al Domeniilor episcopului greco-catolic, este dovadă de bunul nume și de reputația, de care s'a bucurat, deși abia a intrat în viața practică. La vârsta de 35 ani Beiușul îl alege în 1872 și trimite deputat în parlamentul maghiar. Timp de 10 ani *Parteniu Cosma* nu a lăsat să treacă nici o ocaziune fără să-și ridice glasul în interesul neamului, al bisericii și școlii naționale.

În anul 1881 se încheie activitatea parlamentară a lui *Parteniu Cosma*, dar nu și cea politică. E suficient să amintesc, că el împreună cu Gheorghe Barițiu este inițiatorul unui program politic de acțiune comună între Ungureni și Ardeleni, că în casa lui s'a redactat programul politic al partidului național român, votat în adunarea națională din Mai 1881.

Încă în 1876 a părăsit Beiușul, mutându-și cancelaria advocațională la Sibiu. Pentru viața economică-financiară a poporului nostru a fost un noroc această mutare de domiciliu tocmai în momentul, când tinărul institut financiar „Albina” avea mai mare nevoie de un juriscult integru și cinstit. El a și fost în curând ales avocat al băncii „Albina”, apoi membru în consiliul de administrație al acesteia, iar cu 1 Ianuarie 1886 director general, post ce a deținut până la finea anului 1915 când sub presiunea guvernului maghiar a trebuit să fie trecut la pensie, totuși la cererea proprie.

Este interesant și vrednic de amintit, că și *Parteniu Cosma*, ca mulți alți bărbați de valoare, și-a început activitatea publică ca ziarist, colaborând ca student universitar la ziarul „Telegraful Român” și „Concordia”. Ce l-a pasionat însă mai mult, până la sfârșitul activității sale publice, a fost viața bisericească. La primul congres național-bisericesc, ținut în anul 1868, a funcționat ca secretar al comisiunii, care a redactat Statutul organic; în această calitate și-a îndeplinit funcțiunea spre mulțămirea marelui arhiereu Andrei baron de Șaguna, care pentru munca săvârșită l-a cinstit cu un inel de

prețioasă amintire, al cărui tipar se găsește pe actul original al Statutului organic. Un dar de care *Parteniu Cosma* s'a simțit măgulit o viață întreagă. Până la 1915 nu a fost congres național-bisericesc, nu a fost sinod eparhial, din care să nu fi făcut parte și în care să nu-și fi spus cuvântul său hotărîtor ca un adânc cunoscător al tuturor chestiunilor bisericești și școlare, apărând cu rară energie autonomia bisericii noastre ortodoxe și școala confesională.

În anul 1915, fiind convins că România nu va rămâne până la sfârșit în neutralitate, s'a refugiat în Vechiul Regat. Dar vârsta de 78 ani nu l-a împiedecat să ia parte la toate acțiunile naționaliste, stăruind în țară și în străinătate pentru dreptatea cauzei noastre, pentru împlinirea visului nostru secular.

Din pribegie s'a reîntors la vârsta de 82 ani, dar sa reîntors în țara unită, așa cum de bună samă a dorit-o încă de pe băncile liceului din Beiuș.

Viața și activitatea lui *Parteniu Cosma* se va arăta pe larg și în mod pragmatic în o biografie specială, la care se lucrează cu multă sârguință. Țin totuși să mai relevez cu acest prilej, că *Parteniu Cosma* a inițiat și condus cu multă energie aranjarea expoziției industriale și etnografice din 1881, care expoziție a pus în mișcare întreaga lume românească de dincoace, ba și de dincolo de Carpați; toți intelectualii, toți Români de bine și-au dat întâlnire la manifestațiile aranjate cu acea ocaziune, s'au întărit cunoștințe vechi, s'au încheiat altele noi, promovându-se solidaritatea națională pentru acțiunile ce aveau să urmeze.

În mare măsură lui *Parteniu Cosma* este a se mulțămii înființarea școlii civile de fete și a internatului acesteia, a căror realizare fără ajutorul lui, fără îndoială, întârzia cu mulți ani.

În ședința sa din 14 Septembrie 1895 consiliul de administrație al institutului „Albina”, a decis la propunerea directorului său general, care era *Parteniu Cosma*, ca „în edificiul propriu să instaleze o masă, la care 50 studenți români dela școlile medii din Sibiu, tineri solizi și diligenți, copii de părinți relativ săraci să capete prânz gratuit”, aceasta „cu considerare la numărul cel mare al studenților români dela școlile medii din Sibiu, cari mai toți sunt adăpostiți pe la locuri necorespunzătoare pozițiunii sociale ce sunt chemați să ocupe după terminarea studiului, afară de aceea mulți din ei fiind lipsiți și de nutrimântul necesar”.

„Masa studenților”, adăpostită până la anul 1932 în edificiul propriu al „Albinei”, iar dela acea dată în Internatul liceului de băieți din Sibiu, a avut o menire dublă, națională și socială. Cum și-a îndeplinit această misiune o pot spune toți aceia, cari s'au împărtășit de beneficiile ei în timpul când masa a fost patronată și condusă de însăși soția neuitatului *Parteniu Cosma*, mult stimata doamnă Maria Cosma, ajutată

de fiicele sale, și mai târziu condusă de mult regretata doamnă *Veturia I. Lapedatu*.

„Masa studenților”, administrată astăzi în cadrele Internatului liceului de băieți „Gheorghe Lazăr”, dar susținută de „Albina” și de așezământul *Veturia I. Lapedatu*, va vesti pentru totdeauna adâncă înțelegere a lui *Parteniu Cosma* pentru nevoile neamului și dragostea lui pentru tineret, cum și nobleța de suflet a doamnelor Maria Cosma și *Veturia I. Lapedatu*.

Tot la propunerea sa adunarea generală din 27 Martie 1897 a creat un fond pentru înființarea unui internat de băieți, cari frecventează școlile medii din Sibiu, în care să se poată întreține cel puțin 100 tineri, gratuit, parte cu o taxă moderată.

Fondul acesta, creat cu Fl. 20 mii, a sporit până la anul 1926 la suma de Lei 562.000'—, care sumă a fost dăruită pentru a se clădi internatul de băieți al Liceului „Gheorghe Lazăr” din Sibiu.

Parteniu Cosma a prezidat la înființarea asociației băncilor românești „Solidaritatea” (1907) cu mențiunea ce atât de plastic se exprimă prin numirea adoptată, cum și la înființarea „Băncii Generale de Asigurare” (1911), azi „Prima Ardeleană”, care și ea avea să contribuie la emanciparea poporului nostru de sub cătușile capitalului străin.

Activitatea de căpetenie a lui *Parteniu Cosma*, activitatea mai bogată în rezultate s'a desfășurat în cadrele și în fruntea institutului „Albina”. Aici s'a validat extraordinarul său talent de organizare, făcând mai întâiu ca avocat ordine în toate cauzele de contencios, apoi ca director în structura internă a băncii. Deviza sa muncă și cinste, a căutat s'o impună tuturor conducătorilor și funcționarilor institutului. Munca omului onest și înțelept — cum l-a caracterizat Iosif St. Șuluțu, fost președinte al institutului, a și dat roade; bunul nume al institutului a sporit, marele public l-a onorat cu încrederea sa în măsură tot mai considerabilă, ceace s'a manifestat în cifrele tot mai masive din bilanțurile anuale.

Dar activitatea lui *Parteniu Cosma* o vom ști aprecia în măsura cuvenită numai dacă ne vom da seama de rolul extraordinar al vechilor institute financiare românești din Transilvania, cari nu au avut numai o misiune economică, ele fiind și tot atâtea instituțiuni cu caracter național și tot atâtea cetăți de rezistență politică.

Încă în anul 1910 din prilejul împlinirii a 25 ani de serviciu ca director executiv, pe atunci titlul obicinuit al directorului general, consiliul de administrație al „Albinei” condus de sentimente de recunoștință, a decis pe lângă altele să propună adunării generale crearea unui fond cultural, care să poarte numele lui *Parteniu Cosma*. Adunarea generală din 25 Martie 1911, primind propunerea consiliului de administrație, a dat

ființă acestui fond votând suma inițială de Kor. 40 mii, care sumă în cursul timpului, cu deosebire dela 1920 încoace, a fost mereu sporită, astfel că dela Lei 29.490'—cât a rămas în 1920 după rambursarea coroanelor a ajuns astăzi la suma de Lei 1.060.000'—. În cursul anilor au primit din veniturile fondului 17 funcționari drept ajutoare pentru studii K. 2.923'— și Lei 90 mii și 40 copii de funcționari Lei 465 mii drept burse. Nu mă îndoiesc, că urmașii noștri, cari sub raport economic sperăm să ajungă vremuri mai bune, vor augmenta și ei patrimoniul acestui fond cu o destinație atât de frumoasă (ajutoare funcționarilor pentru studii, spese de călătorie pentru participare la congrese de specialitate, burse pentru funcționarii cari vreau să urmeze studii mai înalte de specialitate, burse pe seama copiilor funcționarilor, premii pentru scrieri de specialitate).

Tot cu ocaziunea jubileului de 25 ani s'a decis a se face portretul lui *Parteniu Cosma*, care portret a fost executat de celebrul pictor Kimon Loghi. Portretul, care este o operă de artă, este așezat și păstrat la loc de cinste.

În ședința sa din 28 Martie 1936 Consiliul actual de administrație a decis publicarea biografiei lui *Partenie Cosma*, incredințând cu această lucrare pe domnii Constantin Popp, fost director executiv al „Albinei“, și pe funcționarul Ilie Olteanu, secretar al „Solidarității“. Lucrarea va eși în scurt timp de sub tipar.

Autorii biografiei nu s'au mărginit la activitatea economică-financiară a lui *Partenie Cosma*, ci au ținut să arate în scrierea lor tot ce el a făcut pe teren național, cultural și bisericesc. Timp de cincizeci de ani nu a fost nici o acțiune mai importantă în cadrele „Asociațiunii“ și în viața bisericească, la care *Parteniu Cosma* să nu fi luat parte.

De încheiere fac o sinceră confesiune: Conducătorii de astăzi, cei de mâne și de totdeauna vor ținea mereu trează memoria neuitatului *Parteniu Cosma*, căci mari sunt meritele lui Visarion Roman, care a dat ideea și a stăruit întru realizarea ei, mari sunt meritele acelora, cari, în frunte cu familia Mocsonyi au dat concursul lor la realizarea ideii, dar fără talentul de organizare, fără mâna energică și fără munca depusă de *Parteniu Cosma* institutul nu putea prinde rădăcini adânci, cari să reziste vremurilor grele ivite în atâtea rânduri dela 1872 încoace.

Dumnezeu ne va ajuta numai în măsura cum vom ști să cinstim memoria bărbaților noștri, cari nu au fost numai înainte mergători, ci și adevărați făuritori ai marilor evenimente recente.

În numele societății „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“ din Sibiu, dl Director **Dr. Vasile Bologna**, a spus următoarele:

Cuvintele respectuoase, ce am onoare să rostesc în numele „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“, la serbarea comemorării neuitatului bărbat al neamului *Parteniu Cosma*, se refer numai la raporturile sale față de aceasta instituție culturală.

Țermurit la aceasta limită, se va părea, poate, că nu e posibil, să rotunjești în deplină măsură conturile demnității și vredniciei acestui bărbat. Pentru că o viață bogată în fapte și roduri binecuvântate, are întotdeauna mai multe privesți de studiu și aprofundare, de admirație și de venerație. Și atunci numai din constituirea tuturor acelor privesți se poate vedea în întregime tabloul.

Pentru *Parteniu Cosma* acesta e cazul, fiindcă el n'a muncit într'o singură direcție în viața publică a poporului român, ci în diferiți rami ai intereselor sale obștești și a obținut adeseori cele mai frumoase rezultate în munca sa. Dreptaceea e o datorie chiar, să facem deosebire între ramii activității sale. Acesta e motivul restrângerii mele numai la relațiile sale cu Asociațiunea noastră, care îi era atât de dragă.

În urma acesteia pentru el era o recreație sufletească a se ocupa de interesele Asociațiunii. O inspirație de avânt pentru ocrotirea patrimoniului strămoșesc: limba, cultura, tradițiile și geniul poporului român. Și cel dintâi știa, că în Transilvania, numai prin buciul Asociațiunii se putea grăi întregii obște românești, până la cele mai îndepărtate periferii ale ei, ceea ce ne-a păstrat apoi granițele firești, până la ziua cea de judecată a întregirii neamului.

În firul lor cronologic deci, vom urma raporturile sale cu Asociațiunea noastră.

Parteniu Cosma, s'a mutat la Sibiu în vara anului 1876, din părțile Bihorului, ca tânăr avocat cu frumoasă reputație. Pe atunci Asociațiunea era încă la începutul activității sale. Abia trecuseră 15 ani dela înființarea ei și ca tânără instituție încă, nu a putut înregistra acte mai de seamă în activitatea sa. Greutățile începutului îi absorbeau toate puterile, care erau atât de modeste pe acea vreme. Astăzi ne-ar veni să nu credem, că atunci erau atât de puțini intelectuali români în Transilvania, care ar fi fost chemați, să umplă cadrele Asociațiunii. Dar nu se putea altcum. Poporul român abia scăpase de sub jugul iobăgiei, care i-a supt vлага secole de-a rândul și l-a ținut în întunec și uitare.

Reproduc un mic fragment din Analele Asociațiunii (1880 pag. 7) prin care se ilustrează atât de duios aceasta situație a Asociațiunii în primele ei decenii. „Pe atunci — zic Analele — abia aveam de ex. 1/3 parte din câți funcționari români ni-se cereau, în toată Transilvania abia erau vre-o cinci avocați, doară trei medici români și vre-o trei ingineri și nici

atâția agronomi, silvicultori, pomologi etc., iară pe oamenii versafi anume în științele de stat și totodată independenți, ...pentru ca să ia parte activă ca deputați în corpul legislativ, îi puteai număra ușor pe degete. Și câți erau oare bărbații literați, devotați științelor, câți publiciști" etc. Aproape nimic.

Iată o situație, în adevăr dificilă.

Dar ce nu face inspirația !...

Acei pușini intelectuali români, dar buni și însufleșiți, în cea dintâi adunare generală a Asociațiunii, ținută în Sibiu la 4—7 Noemvrie 1861, sub conducerea primului ei președinte *Andrieu Baron de Șaguna*, au alcătuit un program de muncă culturală cum nu se poate mai nimerit și mai cuprinzător, încât niciodată nu se va putea exhausta îndeajuns, atât de bine au brăzdat ogorul culturii române pe veacuri înainte.

Fie-mi îngăduit să schițez pe scurt cuprinsul acestui program, care e la temelie Asociațiunii noastre și e menit, să călăuzească pașii noștri în munca culturală a poporului român și în prezent și în viitor, pentru toate veacurile.

Iată'l:

1. Cărți școlastice pentru educație și instrucție.
2. Istoria Transilvaniei.
3. Agricultură la Români.
4. Importanța științelor chimice în agricultură.
5. Horticultura sau grădinăritul.
6. Pomăritul.
7. Cultura pădurilor.
8. Cultura viermilor de mătasă.
9. Apicultură. Cultura stupilor.
10. Îmbunătățirea tuturor soiurilor de vite, pașeri etc.
11. Locuințele la țărani noștri, condițiile igienice, estetice, etc.
12. Portul românesc, pentru bărbați și femei din diferite ținuturi.
13. Hrana Românilor.
14. În care ținuturi sunt bărbații români mai puternici și mai muncitori? Asemenea femeile mai frumoase și mai muncitoare?
15. Paralelă între românii din Transilvania, Bănaț, Crișuri, Someș, Tisa și Bucovina.
16. Intemeierea școalelor populare și progresul lor.
17. Colecțiune de cele mai bune balade populare din Transilvania.
18. Artă picturii religioase, etc.
19. Colecția tuturor inscripțiilor romane, tipărite și netipărite.
20. Medicina forensă.
21. Dietetica populară.
22. Flora Transilvaniei, Bănațului și Bucovinei, cu numirile românești: Plantele vindecătoare, otrăvitoare, etc.

Iată, că în principiu erau trase toate liniile pentru munca culturală a Asoc. Erau fixate toate punctele de orientare. Dar lipseau puterile de muncă și mijloacele de realizare. Iar mărginite numai la teorie, și cele mai strălucite concepții rămân un *pium desiderium*.

Conducerea Asociațiunii simțea această lacună, dar nu avea de unde să ia puterile de muncă, care să-i realizeze frumoasele proiecte din programul său, ce alcătuisese cu atâta temei și chibzuită prevedere. Și atunci n'a găsit altă soluție decât să trimită, cu mari sacrificii, cât mai mulți tineri români la studii mai înalte în apusul luminat al Europei, care înapoindu-se la timpul său, să satisfacă așteptărilor dorite.

Acest expedient însă, reclama iarăși timp mai îndelungat până să aducă fructele sale. Iar publicul cel mare nu mai avea răbdare și critica cu asprime conducerea Asociațiunii, că de când s'a înființat activitatea ei principală e, să adune numai mijloace, să le împartă la singuratici ca burse și ajutoare, dar nu se preocupă de interesele masei poporului, de prosperitatea lui materială, de educația lui colectivă, socială, etc. Și s'a format o opoziție puternică în sânul Asociațiunii, care a exprimat nemulțumirile sale și în plenum adunării generale ținută în Sighișoara la 4 August 1879.

Aceasta era atmosfera în sânul Asociațiunii, când a venit *P. Cosma* la Sibiu. Sesizată adunarea generală dela Sighișoara a decis, în adevăr, să se schimbe sistemul de până acum și activitatea Asociațiunii să se extindă în viitor mai mult asupra masei poporului, decât să se restrângă la câțiva singuratici. Să se publice premii pentru opere populare în materie de agricultură, industrie, comerț, igienă populară și morală.

Astfel nu s'a dat vot de neîncredere conducerii, dar i s'au dat *directive precise* cum să procedeze în viitor în interesul Asociațiunii.

Din frământările acestea, de fapt, a răsărit o eră nouă în sânul Asociațiunii. Iar desbaterile agitate ale adunării, au fost cel mai bun prilej pentru *Parteniu Cosma*, ca să cunoască în toate amănunțele viața internă a Asociațiunii, să-i cunoască oamenii cu intențiile și năzuințele lor pentru dezvoltarea instituției în viitor, cărora s'a atașat apoi cu toată bunăcredința.

După stabilirea sa în Sibiu 3—4 ani nu a luat parte la mișcările Asociațiunii. Abia în 1879 îl găsim luând parte la desbaterile adunării generale din Sighișoara. În 1880 apoi se face reconstituirea organelor Asociațiunii în Turda și atunci a fost ales întâia dată membru în comitetul central al Asociațiunii al cărui stâlp a rămas.

În adunările generale din 1879 și 1880 s'au luat mai multe decizii cu concursul opoziției amintite, care erau menite să schimbe sistemul activității de

păn'acum din sânul Asociațiunii. Și s'au luat în special două deciziuni de mare importanță, anume:

1. Să se îngrijească Comitetul Asociațiunii de înființarea unui institut pentru creșterea fetițelor române.

2. Să se aranjeze o expoziție agricolă-industrială în Sibiu în August 1881.

Aceste două deciziuni, de interes general românesc, au avut darul să deștepte interesul și să țină încordată atenția membrilor Asociațiunii pe timp mai îndelungat. Opoziția era satisfăcută, că a isbutit să inițieze o activitate mai vie în sânul Asociațiunii și a adus contribuția sa cu toată căldura, la o muncă comună în cadrele ei. Nu mai era opoziție, ci o emulație laudabilă între frați.

După adunarea generală s'au luat îndată măsuri pentru aranjarea expoziției și în Mai 1881 începuseră să sosească obiectele pentru expoziție, din toate ținuturile locuite de poporul român.

Dar când mergeau lucrurile mai bine, ca un fulger din senin a sosit un ordin dela Prefectura din Sibiu, ditto 22 Iunie 1881, că Asociațiunea nu e îndreptățită după statutele sale, să aranjeze expoziții și e îndrumată să se conformeze strict prescrierilor din statute.

Comitetul Asociațiunii a remonstat, direct la Ministerul de interne, împotriva acestui ordin neîntemeiat, cu atât mai vârtos, că Asociațiunea a mai aranjat în trecut astfel de expoziții pentru promovarea intereselor culturii poporului român, dar înzadar. Ministerul din Budapesta n'a cedat.

Atunci, ca să nu se întrerupă lucrările, pornite cu atâta trudă, intelectualii români din Sibiu, au luat asupra lor, ca particulari, continuarea lucrărilor pentru expoziția română. Au ales din sânul lor 15 membri, ca Comitet central al expoziției, care și-au ales apoi președinte pe vigurosul bărbat *Parteniu Cosma*, atunci avocatul „Albinei“.

Sub președinția sa s'a lucrat cu multă însuflețire, în adevăr dela Vlădică până la opincă, și în 27 August 1881 s'a deschis în Sibiu cea mai strălucită expoziție românească agricolă și de industrie de casă, ce s'a văzut vre-odată în sânul poporului român din Transilvania.

Arhiepiscopul și Mitropolitul de pie memorie *Miron Romanul*, deși regimul interzisese caracterul oficial al expoziției, a pus la dispoziția Comitetului de aranjare reședința sa de vară cu grădinile de lângă ea, unde s'a aranjat și s'a ținut impunătoarea expoziție. Exemplul Arhipăstorului a electricizat inimile și curgeau ca ploaia obiectele prețioase pentru expoziție, pentru că sufletul poporului nu-l poate nimeni îngrădi. El își are drumul său propriu. E adevărat, că din unele părți s'au reținut de a mai trimite obiecte

la expoziție, în urma intervenției guvernului. În schimb însă, mulți s'au străduit cu atât mai vârtos, să satisfacă apelul comitetului central.

În tot răul e și ceva bine. Aceasta s'a dovedit și în cazul de față, pentru că pășirea imprudentă a regimului a provocat o puternică reacție în sânul poporului român. Acesteia trebuie să-i adăugem și faptul, că în același an la 10 Mai se ținuseră și serbările mărețe ale încoronării întâiului Rege al României, înțeleptul și viteazul Rege Carol I., după glorioasa campanie a armatei române dela Grivița și Plevna. Și acest fapt a ridicat nespuse moralul și mândria Românilor de pretutindeni.

Îndeosebi femeia română a dovedit la aceasta expoziție, ce însemnat factor cultural este ea în sânul poporului român. Neobositul președinte al expoziției *Parteniu Cosma*, în bărbătescul său cuvânt de deschidere, după ce expune greutățile și pedecile ce au trebuit înlăturate pentru aranjarea expoziției, apoi importanța și învățămintele unei expoziții în viața popoarelor civilizate, cu un scurt rechizitor oficialității preocupate, asupra contribuției femeii române la succesul expoziției, se exprimă astfel:

„*Talentul, gustul estetic, diligența și ingeniozitatea femeii române, se manifestă în expoziția noastră într'un mod admirabil.*

Industria de casă a țărâncii române ar face onoare oricărei națiuni civilizate“.

Ziaristica română de atunci, ca și cea străină, n'avea decât cuvinte de admirație pentru talentul, hărnicia și abilitatea femeii române. O scriitoare franceză grăia astfel despre țeseturile țărâncii române:

„De unde au luat femeile române atâtea modele necunoscute păn'acum societății civilizate? La școale nu le-a dus nimeni, la jurnale de modă nici de nume nu le auzise. De unde? Dela mamă, soră, mătușe, mamă bună și așa mai departe, pe sute de generațiuni înapoi, până ce ajungi în ruinele dela Pompei și Herculenum și în cabinetele de anticități etrusce, eline, romane, încă și persiane. Să ne mai arătați un alt popor din această monarhie, în ale cărui costume să se fi conservat gustul civilizațiunii antice de trei mii de ani!“ (Observatorul, Nr. 71—1881, pag. 286).

La expoziția aceasta între cei dintâi exponenți era și *Școala de fete dela Azilul Elena Doamna* din București, cu număroase obiecte din industria de casă a femeii române. Apreciații au găsit, fără excepție, neîntrecute aceste obiecte, care ocupaseră o secție întreagă a expoziției, fiind trimise la fața locului două profesoare anume pentru aranjarea și supravegherea lor.

Lumea era încântată de iscusința și măestria ce se vedea în aceste lucrări. Și conducerea expoziției, n'a bătut decât o *singură medalie de aur* pentru

premier, și aceea a acordat-o unanim Școalei de fete *dela Azilul Elena Doamna* din București.

Acest moment, însă, a avut și o altă latură, a fost o adâncă învățătură pentru Ardeleni. Pentru că hărnicia femeii române și exemplul Școalei de fete *dela Azilul Elena Doamna* i-a lămurit pe deplin asupra ideii pentru înființarea unei școale superioare de fete în părțile noastre. Cei chemați din acea clipă, nici n'au mai scăpat din vedere ideea, până la deplina ei realizare.

La serbările expoziției venise și conducătorul *Azilului Elena Doamna* din București: marele filantrop francez, Generalul Davila, ca oaspe al reședinței mitropolitane din Sibiu. Acest bărbat, gata a sprijini orice acțiune culturală umanitară, s'a angajat încă dela acel prilej, la stăruințele Doamnei Maria Cosma, președinta Reuniunii Femeilor Române din Sibiu, să trimită pe cea dintâi profesoară de limba română de la *Azilul Elena Doamna* în ajutorul *Reuniunii Femeilor Române*, ca să poată înființa o școală română de fetițe în Sibiu.

În timp de doi ani apoi, *Reuniunea Femeilor Române*, al cărei patron era însuși Arhiepiscopul și Mitropolitul *Miron Romanul*, iar președintă Dna *Maria Cosma*, soția fericitului *Parteniu Cosma*, a ostenit cu zor și a pregătit toate cele necesare pentru înființarea unei școale primare de fete în Sibiu.

Făcuse seamă de un buget corâspunzător, local, mobilier, rechizite școlare, etc. A exoperat concesiunea trebuitoare și după ce a sosit prima profesoară *dela Azilul Elena Doamna*, Dșoara *Eleonora Tănăsescu*, mai târziu Dna *Slavici*, a fost numită directoară și s'a deschis cea dintâi școală română de fetițe în Sibiu, în 20 Octomvrie 1883, cu mare însuflețire.

Cele dintâi eleve ale școalei au fost fiicele familiilor noastre intelectuale din Sibiu: *Parteniu Cosma*, *Dr. I. Moga*, *Visarion Roman*, *I. Popescu*, *Roșca*, *Matei* etc. care au devenit mai târziu totatătea femei distinse ale societății române.

Exemplul femeilor române din Sibiu însă, a fost urmat de femeile române și din alte ținuturi românești, d. p. în Abruđ, Șimleu, etc. și au înființat asemenea școli primare pentru creșterea fetițelor noastre, sub povățuirea gingașe a mamelor lor, pentru că ori-ce s'ar zice, mama este cel dintâi și cel mai bun pedagog pentru copilul său.

Indemnul Comitetului Asociațiunii era, în interesul culturii poporului român, să se înființeze pentru fetițele noastre cât mai multe asemenea școli primare, pentru care nu se cer tocmai capitale extraordinare. În centru apoi, să înființeze Asociațiunea o școală superioară de fete cu internat, în care să se poată concentra fetițele noastre din toate provinciile locuite de români după terminarea învățământului primar, ca să-și poată continua învățământul superior la vatra noastră

părintească. Să nu mai fie avizate pururea la institutele străine de limba noastră, de tradițiile și de aspirațiile noastre.

O școală superioară însă, la nivelul timpului și cu internat, reclamă jertfe mari, pentru care nu mai ajung încordările, fie cât de nobile și marinimoase, ale orașelului de provincie. Avea dreptate deci Comitetul Asociațiunii, să-și rezerve și-și aștepte această sarcină mai complicată și mai costisitoare în organizarea învățământului superior al femeii române, pentru întreg publicul Asociațiunii.

Așa judeca atunci conducerea Asociațiunii, în sânul căreia fericitul *Parteniu Cosma*, era o personalitate marcantă. Așa judecau toți fruntașii poporului român din Transilvania, ca să abată pericolul *dela vatra* familiei române, prin instrăinarea educației fiicelor poporului român. Și evenimentele ulterioare, au dovedit în mod strălucit, că înțeleaptă și salutară a fost judecata lor.

Să-mi fie îngăduit, să amintesc aici numele acestor bărbați *dela* conducerea Asociațiunii din acel timp, care prin munca lor și sforțările lor, alături și împreună cu *Parteniu Cosma*, au salvat interesele neamului. E un prinos al recunoștinții, cu care le suntem datori pentru totdeauna. Iată-i:

Președinte: *Timoteiu Cipariu*, vicepreședinte: *Iacob Bologa*, secretar I: *George Barițiu*, secretar II: *Dr. D. P. Barcianu*, casar: *Constantin Stezariu*, controlor: *Eugen Brote*, arhivar: *N. P. Petrescu*.

Membri în comitet: *Paul Dunca*, *David Baron Ursu*, *Elie Măcelariu*, *Ioan V. Russu*, *Ioan Popescu*, *Iosif St. Șuluțiu*, *Dr. Ilarion Pușcariu*, *Parteniu Cosma*, *George Barițiu*, *Zaharie Boiu*, *Basiliu P. Harșianu* și *Visarion Roman*.

Membri suplenți: *Dr. D. P. Barcianu*, *Constantin Stezariu*, *Eugen Brote*, *Dr. Demetriu Răuciu* și *Dumitru Comșa*.

Acesta e comitetul cel mare al Asociațiunii, care a inițiat lucrările pentru înființarea școalei superioare de fete cu internat a Asociațiunii în Sibiu, paralel cu stăruințele laudabile ale femeilor române din diferite ținuturi românești, de a înființa școli primare române pentru fetițele noastre.

Aceste frământări se desfășurau prin anii 1882—1883, în sânul poporului nostru. Când conducătorii săi ajunseseră să-și cunoască și să-și mărturisască greșala ce au făcut, că până acum s'au îngrijit numai de educația și instrucția băieților lor și nu s'au îngrijit de loc de educația și instrucția fiicelor lor. Aceasta o lăsaseră în grija străinilor.

Par'că a fost o făcătură, ce era s'o plătească scump poporul român, prin instrăinarea sufletului femeii române *dela* vatra părintească. Pentru băieți se înființaseră câteva școli secundare în era libertății după ștergerea iobăgiei prin revoluția din 1848/49, d. p. liceul din Brașov în 1852, liceul din Brad în

1862 și liceul din Năsăud în 1863, pe lângă celelalte 2 licee vechi din Blaj și Beiuș, și câteva școli normale de băieți. Nu erau multe aceste licee pentru un popor de 3—4 milioane suflete, dar totuși erau ceva. Pentru fetițele române însă, nu se înființase până acuma nici o școală superioară.

Aceasta era o scădere, ce nu se mai putea susține. Era o muștrare pentru sufletele conștiente. Și comitetul Asociațiunii, purtătorul destinului culturii poporului român, trebuia să-i găsească o deslegare. În vederea acesteia, iată cum grăia în raportul său către adunarea generală ținută la Brașov în 1883 :

„Mari și multe au fost scăderile ce au rezultat pentru români din neîngrijirea de o cultură mai temeinică a sexului femeiesc, și cu cât lumea din jurul nostru progresează mai mult, cu atât mai mari și mai păgubitoare vor deveni aceste scăderi. Este dar prea la timpul său, ca să cugetăm serios la o cultură mai intensivă a sexului femeiesc, ca astfel fetele de azi, mamele de mâine, pătrunse de însemnătatea înaltei misiuni ce au de a împlini ca celăfene ale statului și ca române, să devină adevărate preotese ale sanctuarului încredințat lor și să aibă la îndemână și mijloacele intelectuale pentru a putea împlini sacra lor misiune“, etc.

Raportul comitetului a impresionat adânc și adunarea generală a primit cu însuflețire vederile și propunerile sale, ca să clădească un edificiu corăspunzător trebuințelor unei școale superioare de fete cu internat și să înainteze raport cât mai în grabă asupra construcției edificiului, asupra caracterului și organizării interne a școalei, etc.

În baza acestei hotărâri, Comitetul imediat a luat măsuri pentru pregătirea planului de zidire, iar în toamna anului 1885 edificiul era sub acoperiș.

Cât sbucium sufletească însă, până a ajunge la acest rezultat și câte frământări prin nesfârșitele comisiuni, care aveau să studieze, să aprofundeze și să prezinte proiectele de rezoluțiuni, nu se poate spune. Iar dela acestea *Parteniu Cosma* niciodată nu lipsia, și cuvântul său cumpănit și convingător, nu odată a fost hotărâtor în deciziunile ce se luau.

Dar când au ajuns cu edificiul sub acoperiș, un nou orizont li s'a deschis. Clădirea luase proporții, căci planul se schimbasesc mereu și s'a constatat, că fondurile disponibile nu sunt suficiente pentru terminarea zidirii.

Aceasta era de prevăzut. Dar adunarea generală dela Brașov, din 1883 încă, autorizase comitetul să deschidă o colecție pentru zidirea edificiului școalei. Colecția nu s'a deschis însă, până în 1885, când zidirea era sub acoperiș și când se știa de aproape ce cheltuieli mai sunt de acoperit. Atunci a lansat comitetul un apel către publicul român, să contribuie la

colecta pentru zidirea școalei. Și au început să intre contribuiri din toate ținuturile poporului român din Transilvania.

Reuniunea Femeilor Române din Sibiu a premers cu pildă frumoasă. Asemenea intelectualii români și poporul însuși cu obolul său.

Cu toate acestea colecta mergea încet și acoperirea cheltuielilor era grabnică, iar fondurile Asociațiunii se sleiseră. Atunci s'a arătat sufletul cel mare al lui *Parteniu Cosma*, în toată lumina strălucirii sale morale și patriotice. A luat asupra sa grija colectei pentru școala Asociațiunii și prin legăturile sale personale, oficiale sau de prietenie, a continuat colecta 8 ani de zile până în 1893, cu un rezultat foarte frumos, peste 100.000 de floreni, cece ar corăspunde astăzi la 8—10 milioane Lei.

Cu acest ajutor marinos s'a terminat zidirea școalei în vara anului 1886, s'a înzestrat cu mobilier, rechizite școlare, etc. și s'a dat menirii sale, iar în 15 Septembrie 1886, s'a deschis *cea dintâi școală superioară de fete cu internat* în sânul poporului român din Transilvania.

Și s'a făcut aceasta, împotriva tuturor greutăților timpului, mulțămită bărbăției fericitului *Parteniu Cosma*. Mulțămită ostenețelor sale neobosite și stăruinței lui de fier, care n'a cedat o clipă, până n'a dus la izbândă opera începută cu atâta trudă pentru educația națională a fiicelor poporului român.

Cu asemenea avânt a început și școala activitatea sa, care a realizat apoi, în cursul timpului, frumoasă izbândă pe terenul instrucției și educației naționale a fiicelor poporului român, până'n ziua cea de judecată, când după sacrificiul crâncen al unui război sângeros, dat ne-a fost să predăm și acest institut, întreg, cinstit și sănătos, în grija statului român al României întregite.

Laurii de biruință, pentru întemeierea, susținerea și dezvoltarea acestui institut, se cuvine să-i depunem întâi de toate pe fruntea marelui *Parteniu Cosma*. Pentru că e ușor să faci planuri frumoase dela masa verde, ale duce însă la îndeplinire, ale întruchipa în realitate, e virtutea aleșilor lui Dumnezeu. Iar *Parteniu Cosma* acest rol l-a săvârșit în opera de salvare pentru educația națională a fiicelor poporului român din Transilvania.

Nu prin opere literare, sau descoperiri științifice, s'a validat el în sânul Asociațiunii. Nu! Ci prin creșterea de mijloace și instituții culturale, pentru înzestrarea fetițelor române cu armele științei și educației naționale, care conștii de misiunea ce le-a hărăzit bunul Dumnezeu, să știe răspândi cu putere razele luminii binefăcătoare la vatra lor familiară, care e singurul izvor de premenire a virtuților unui popor.

Pilda dela Sibiu a fost urmată și în alte ținuturi românești și în scurtă vreme s'au înființat

asemenea școli superioare de fete în Blaj, Beiuș și Arad și cu împreuna lor lucrare s'a făcut față pe toată linia învățământului superior al fetițelor române, în limba și în spiritul tradițiilor noastre strămoșești, scăpând astfel fetițele noastre de sub influința dezastruoasă a școlilor streine, ce rodea la rădăcina copacului vieții noastre naționale.

Recunoștință eternă acestor fruntași ai noștri.

Asociațiunea noastră însă, s'a bucurat și în altă direcție de calitățile distinse ale acestui bărbat.

Adversarii neamului ne purtau Sâmbătele și n'aveau altă preocupare decât cum să schinje și cum să exploateze munca acestui popor, după care trăiau în desfătări de atâta vreme. La Asociațiune însă, care urmăria luminarea poporului, s'a dovedit în timpul din urmă oarecare înviore, oarecare progres în mersul afacerilor ei. Aceasta nu convenia factorilor dela Budapesta. Și căutau pretexte, ca să tulbure, dacă nu mai mult, mersul liniștit al „Asociațiunii“.

Conduși de asemenea intenții în 1895, Ministerul, fără mult încunjur, a provocat Comitetul, să compună un proiect de modificare a Statutelor „Asociațiunii“, care era în vigoare de 35 de ani și n'ar mai corespunde raporturilor de astăzi, nici stărilor de drept public. În noul proiect însă, să se introducă și următoarele modificări:

1. În locul cuvintelor: „poporul român“, să se pună: „Locuitorii cu buze valahe ai Ungariei“.

2. În adunările Asociațiunii nu se pot discuta obiecte religioase și politice.

3. Cuvântul „expozițiuni“ să se elimineze din statute.

4. Alegerea președintelui se întărește de Ministerul de interne.

5. Din titlul Asociațiunii să se elimineze atributul „transilvană“ etc. etc.

Pe tema acestei modificări de statute, cu pretenții atât de absurde, a urmat o nouă perioadă de agitații în sânul Asociațiunii, mai bine de doi ani. Schimbul de acte, între Ministerul din Budapesta și Comitetul Asociațiunii, curgea într'una cu neîntreprupte remonstrări și motivări.

Până când Ministerul, covârșit în cele din urmă de argumentele Comitetului, a renunțat pe rând la toate pretențiile sale bizare, aminte mai sus, afară de una singură, anume ca să se elimineze cuvântul „transilvană“ din titlul Asociațiunii. Se vede, că acest cuvânt trebuia să fie decapitat cu orice preț. În acest scop pretindea în urmă Ministerul, să abandoneze Asociațiunea titlul său cel vechiu, *istoric*, și să primească un titlu nou, ce ni-l impunea Ministerul, cu generozitatea sa, și anume titlul: „Asociațiunea literară și culturală a Românilor din Ungaria“.

Ajunși la acest punct, Comitetul a întrerupt tratativele cu Ministerul din Budapesta. Nu s'a simțit în drept, să ia hotărâre definitivă în chestiune, neavând mandat pentru aceasta, ci a convocat o adunare generală extraordinară a „Asociațiunii“ pe ziua de 10 Martie 1897, care era singurul factor competent a rosti cuvântul definitiv în chestiune.

În adunarea generală s'au desfășurat debateri sgomotoase, precum era de prevăzut. Însfârșit, după multe frământări, în temeiul propunerii fericitului *Parteniu Cosma*, s'a luat următoarea deciziune memorabilă:

1. Adunarea generală ia spre știre cu unanimitate modificările introduse în Statute, în textul statorit de Comitetul central cu o largă dezvoltare a cadrelor, în urma tratativilor avute cu Ministerul de interne.

2. În ce privește titlul Asociațiunii, adunarea generală protestează contra bănelilor ce se aduc Asociațiunii, că se leagă de un titlu incorect din punct de vedere al dreptului public, pentru a nutri și susține anumite aspirațiuni politice ilegale, deoarece de 35 de ani de când funcționează, niciodată n'a venit în conflict cu legea și niciodată nu s'a ocupat cu politica.

Declară deci, că neputându-se opune puterii, numai de silă se demite la modificarea titlului istoric al Asociațiunii, din care eliminând cuvântul „*transilvană*“, dificultat de înaltul guvern, pe motive politice stabilește pentru viitor titlul următor:

„Asociațiune pentru literatura română și cultura poporului român“.

Demnă și bărbătească ținută în luptele Asociațiunii pentru cultura poporului român. „*Fortiter in re, suaviter in modo*“, principiul ei de viață.

Deciziunea adunării generale s'a promovat Ministerului cu reprezentațiune cuvenită, care a provăzut apoi cu clauzula de prezentare Statutele modificate ale Asociațiunii, în 13 August 1897 sub Nr. 43.281, și a restituit un exemplar al statutelor pentru întrebuițare. Asociațiunea le-a promulgat în adunarea sa generală din 27 August 1897, ținută în Mediaș și de atunci se îndrumază lucrările ei după aceste statute. (Vezi „Transilvania“ din 1897).

A căzut atunci o frunză din coroana arborelui, dar au rămas rădăcinile și trunchiul cel puternic, ca să aducă mai departe rodirile sale binefăcătoare neamului.

Și iată, că acum ne-am obicinuit și cu acest titlu ciuntit al Asociațiunii. În virtutea inerției, fără îndoială. Deși în libertatea noastră de astăzi, ar fi fost o datorie, cred, ca să revenim și să restabilim *titlul istoric* al Asociațiunii, dacă nu din alt motiv, cel puțin din un sentiment al pietății și recunoștinții, ce datorim memoriei vrednicilor întemeietori ai acestei instituții culturale și naționale.

E rândul apoi, să constatăm, că toată aceasta campanie exasperată pentru susținerea statutelor în spiritul geniului străbun, a purtat-o *Parteniu Cosma*, cu concursul solidar al Comitetului Asociațiunii, cu condeiul său iscusit, cu sufletul său nobil și cu bogăția cunoștințelor sale juridice. — Glorie fie, memoriei sale!

Să trecem apoi la un alt moment al ostenețelor sale desinteresate, în raport cu Asociațiunea noastră.

În vremea aceea nici o regiune din cuprinsul Transilvaniei, nu era atât de copleșită de influința dezastruoasă a străinismului, ca ținuturile dela Nordul Ardealului, până în Maramurașul Voivozilor *Dragoș* și *Bogdan*, descălecătorii Moldovei.

Asociațiunea era chemată, să facă tot posibilul, pentru salvarea intereselor culturii naționale ale poporului român din aceasta regiune. Dar aceasta nu se putea face altcum, numai dacă va extinde activitatea sa și în aceste ținuturi.

Aceasta s'a și făcut. S'a înființat despărțământul „Sătmar“, care lucra cu rost în baza statutelor Asociațiunii, organiza agenturi, biblioteci populare, adunări cercuale, etc. În 11 August 1901 și-a ales secretar pe marele patriot *Dr. Vasile Lucaciu* și a înstituit un comitet local în Baia Mare, care să facă pregătiri pentru ținerea unei adunări generale aici. În adunarea generală dela Sibiu, din 22 Septembrie 1901, au și invitat Asociațiunea să-și țină adunarea generală din 1902 în Baia Mare. Dar tot atunci invitaseră adunarea generală și intelectualii români dela Oravița și comitetul a primit invitarea din urmă pentru anul 1902.

Adunarea generală apoi dela Oravița a decis cu mare însuflețire, să se țină în Baia Mare adunarea generală din 1903, pentru care fruntașii noștri de acolo pregătiseră terenul. Astfel se orânduiau lucrurile, pentru înfrățirea sufletelor dela Nord și dela Sud, în interesul culturii noastre naționale.

În 1903 președintele Asociațiunii era *Dr. Alexandru Mocsony*, genialul bărbat al neamului și distins fiu al Banatului. Era însă greu bolnav și trebuia să-și caute de sănătate. Din acest motiv, spre regretul tuturor și mai ales al său propriu, nu a putut să conducă adunarea generală dela Baia Mare. Vicepreședintele *Iosif St. Șulufiu*, octogenar emeritat, iarăș imposibil a-se supune ostenețelor unei călătorii atât de îndelungată. Așa a căzut soarta pe cel mai în etate dintre membri Comitetului, *Parteniu Cosma*, să conducă adunarea generală dela Baia Mare, ca delegat al Comitetului central.

Parteniu Cosma niciodată nu se feria din calea vreunei îndatoriri pentru interesele obștești ale poporului român. A primit delegația, a pregătit cele necesare și la timpul fixat, a luat cu sine doi dintre

membri mai tineri ai Comitetului central, dimpreună cu tânărul secretar de atunci al Asociațiunii, antevorbitorul meu, dl *Dr. Ilie Beu*, actualul președinte al „Albinei“, și însoțit de aceștia a plecat la o datorie grea, cu credința 'n Dumnezeu și'n dreptatea sfântă a cauzei, să ducă steagul cultural al „Asociațiunii“ în sânul poporului român dela Baia Mare, unde era așteptat cu atâta dor de un popor însetat de lumină, în frunte cu distinșii săi preoți și intelectuali români.

În Baia Mare s'a făcut o primire strălucită reprezentanților Asociațiunii, cum rar s'a văzut, căreia i-a urmat adunarea generală, cu un succes strălucit atât moral cât și material.

Mulți credeau că-i o ferneritate, să ții adunarea generală a „Asociațiunii la Baia Mare, în atmosfera străinismului aceluia oraș. Dar s'au înșelat în părerile lor, căci *Vasile Lucaciu* veghea acolo la căpătâiul țării și poporul român înflăcărat de idealul sacru al culturii noastre naționale, a întâmpinat cu brațele deschise pe reprezentanții Asociațiunii.

Astfel s'a ținut o măreață și impunătoare adunare generală, prin care s'a dovedit înc'odată în ochii lumii, că sufletul poporului român e unul și același, în cuget și simțire, până la cele mai îndepărtate periferii ale graiului nostru strămoșesc.

Scopul meu nu e, să arăt în amănunte desfășurările acestei mărețe sărbători culturale. Ci să constat numai rezultatul ei îmbucurător, pe care la înregistrat atunci, spontan și unanim, întreaga presă românească, că n'a avut Asociațiunea a doua adunare generală cu un succes moral atât de strălucit, cum a fost aceasta dela Baia Mare. Ca o ploaie binefăcătoare pe întinsele ogoare ale Românisimului din acele părți.

Și bucuria a fost mare, iar urmările o binefacere adânc simțită. Memorabile vor fi pentru totdeauna, în istoria noastră culturală, numele acelor bărbați, cari au organizat aceste manifestări culturale pline de viață și izbăvitoare de viață, anume: președintele despărțământului protopopol *George Șuta*, o înaltă cultură clasică. *Dr. Vasile Lucaciu*, leul dela Sisești, cu prea vrednicii lor colegi: *Alexiu Pop*, *Berinde*, *Breban*, etc. și marele proprietar de mine de aur: *Al. Pocol*, sufletul acestor zile mărețe.

Vigurosul bărbat, *Parteniu Cosma*, a putut simți adâncă mulțumire în sufletul său, că prin conducerea sa demnă și conștientă a acestor serbări, dat i-a fost, să poată săvârși un nou act de biruință pentru interesele culturale și naționale ale Asociațiunii.

Un singur moment încă din șirul binefacerilor mai de seamă ale acestui bărbat, pentru promovarea intereselor culturii poporului român.

Între imobilele Asociațiunii din Sibiu, se pot observa două clădiri mai impunătoare, ca dimensiune

și ca importanță. Una e casa de chirii a Asociațiunii, zidită în 1903—4, pentru sporirea mijloacelor ei de muncă. A doua e zidită în 1904—5 spre parcul George Barițiu, pentru *Muzeul etnografic* al Asociațiunii, care s'a și deschis în Septembrie 1905, cu frumoase serbări naționale și o bogată expoziție istorică și de industrie casnică, mult instructivă, care a servit apoi de bază Muzeului actual.

Clădirea acestor două imobile, cu organizarea și înzestrarea *Muzeului etnografic al Asociațiunii*, tot puternicului său concurs moral și material, este a se mulțami, că s'a putut realiza, ca un nou efort în progresul instituției.

Adevărat, că în timpul acestor lucrări, avea o mână bună de ajutor în destoinicul secretar de atunci al Asociațiunii, *Dr. Cornel Diaconovici*, autorul primei Enciclopedii române în sânul poporului român, publicată sub auspiciile Asociațiunii. Acest abil colaborator în serviciul Asociațiunii, a fost în urmă o jertfă a războiului întregirii și Asociațiunea, sigur, va găsi momentul potrivit, să-i aducă prinosul stimei și recunoștinței sale.

Dar cu toată destoinicia acestui funcționar distins al Asociațiunii, fără sfatul și fără ajutorul, direct sau indirect, al lui *Parteniu Cosma*, nimic nu s'a făcut din câte sau făcut la Asociațiune, în acest timp.

În fața acestor adevăruri o datorie avem, să săpăm adânc în sufletul nostru memoria acestui bărbat, atât de binemeritat pentru neam și pentru țară.

Ca reprezentant al guvernului dl **Dr. T. P. Păcescu**, Director general în Ministerul Cultelor, Efor al bisericii ort. rom. a rostit următoarele cuvinte omagiale:

INALT PEA SFINȚITE,
DOAMNELOR ȘI DOMNILOR

Trimis de Domnul Ministru al Cultelor, Victor Iamandi, să-l reprezint, ca delegat al Guvernului, la această pioasă comemorare, mă asociez cuvintelor de creștinească amintire și de adâncă recunoștință națională, ce se rostesc la împlinirea a 100 ani dela nașterea celui ce a fost *Parteniu Cosma*, mare îndrumător și prețuit ocrotitor pentru *Biserica și Neamul său*.

ONORATĂ ASISTENȚĂ,

Recunosc că nu am cunoscut în deajuns viața și activitatea acestui mare Român.

Din caldă și minunată biografie a lui *Parteniu Cosma*, scrisă și publicată în „Revista Economică” de Domnul Constantin Popp, am rămas cu intuiția sufle-

tească, că, *Parteniu Cosma* s'a arătat a fi, în lucrarea de mântuire a Neamului românesc din Ardeal, ceea ce a fost, dintru început, tânărul și înflăcăratul evanghelist Ioan, cel ce a devenit mai târziu, adâncul teolog, marele episcop și primul filosof creștin, numit de atunci și Sfântul Ioan Teologul.

„La început a fost Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul” (Ioan I. 1) așa grăește Apostolul Ioan la începutul evangheliei sale.

Iar tâlcuirea acestei cugetări profunde aceasta este: Că întâi vine Cuvântul — vine ideea propovăduită cu înflăcărare — vine lupta pe tărâmul național și cultural, și numai în urmă lucrarea practică, adică întruparea Cuvântului.

Tot astfel și tânărul entusiast, *Parteniu Cosma*, la început la el era *Cuvântul* poporului ardelean român, iar Cuvântul poporului român era dela Dumnezeu și Dumnezeu îi da lui putere să cuvânte pentru poporul român.

Asemenea lui Ioan, ucenicul iubit al Mântuitorului, răzimatul-s'a și *Parteniu Cosma* pe dreapta marelui păstor, Mitropolitul Andrei Șaguna la cina cea de taină a neamului românesc din Ardeal, înțelegându-i gândul și înfăptuindu-i ideile.

Dar după cum în lucrarea mântuirii creștine, *Cuvântul* trup s'a făcut și s'a sălășluit între noi, și am văzut mărirea lui, mărirea ca a unuia născut din Tatăl, (Ioan I. 14), tot astfel coborātu-s'a și întrupatu-s'a și cuvântul lui *Parteniu Cosma* în viața mai mărunță, dar reală și de toate zilele a poporului român, din tot Ardealul, și, ca o regină în stupul de „Albine”, zidit-a el casa economică a neamului românesc de aici, pe temelii de piatră.

Un om, ca și un popor, dacă n'are casă, pământ și suflet, nu înseamnă nimic.

Și aici, în această casă economică, de *Parteniu Cosma* cu înțelepciune chivernisită, ai lui, atunci și până astăzi, au cuprins pământuri, au întemeiat gospodării, au ridicat biserici, au zidit școli și, mai presus de toate, au clădit suflete.

Parteniu Cosma a păstorit eparhia economică a poporului ardelean, ca un mitropolit laic, cum pe drept i s'a spus, asemănându-se iarăși apostolului, evanghelistului, episcopului venerabil și marelui filosof creștin Sf. Ioan Teologul.

Iar atunci când s'a plinit vremea, împărțitu-s'a și *Parteniu Cosma* de suprema fericire de a fi văzut, cu ochii lui, împlinirea visului Românilor și al vieții lui: Unirea tuturor fraților întru aceleași hotare.

Anii vieții sfârșindu-i-se la adânci bătrâneți, sufletul lui curat s'a mutat către Domnul în hotarul vechiului regat, ca o cinstire deosebită a celui *A Tot Puternic* pentru acest pământ sfânt al neamului românesc.

Generațiile viitoare să-i urmeze fapta, iar amintirea lui să rămână de-a-pururi vie în sufletele tuturor Românilor.

Cinste, celor cari știu să cinstească, cum se cuvine, pe cei aleși ai lor.

A urmat reprezentantul Senatului român **dl Anastase Boiu**, senator de Sibiu, care a făcut următoarele aprecieri asupra comemorativului :

INALT PREASFINȚITE !
DOAMNELOR ȘI DOMNILOR !

Senatul României, mi-a dat onorifica însărcinare să-l reprezint la această pioasă festivitate închinată memoriei ilustrului său fost membru *Parteniu Cosma*.

Câte amintiri scumpe și clipe luminate ne revoacă acest nume nouă, cari am avut fericirea să lucrăm și să trăim aături de marele dispărut și sub îndrumarea sa și la care de pe atunci ne ridicam privirea admirând alesele sale calități și înaltul sbor, ce ni-l prezintă azi din depărtarea anilor ca pe una din cele mai luminoase figuri ale trecutului românesc.

Inarmat cu o pregătire temeinică juridică la Universitatea din Budapesta, unde avuse norocul să atragă prin talentul manifestat de tânăr, atențiunea fericitului mecenat Emanoil Gojdu, și-a început cariera de avocat la Beiuș în anul 1862 unde prin munca stăruitoare profesională și pe teren național, în decurs de 10 ani, a fost ales deputat în Parlamentul Maghiar, apoi în două rânduri reales, până la 1881, aparținând firește Partidului Național Român al vremii.

În perioada relativ scurtă de 9 ani *Parteniu Cosma* s'a dovedit unul dintre cei mai aprigi luptători întru apărarea drepturilor poporului nostru și devine o figură proeminentă în Parlament, stimat dar și temut, stimat pentru talentul său oratoric, pentru claritatea expunerii și bunul său simț politic, temut pentru bărbăteasca sa ținută românească.

Cadrul strict de azi nu permite să dezvolt mai pe larg activitatea sa de parlamentar, desfășurată în mai bine de 50 discursuri, insist deci numai asupra unora din cele multe și extrem de interesante pentru a ilustra dragostea sa de neam și stăruința uimitoare care impresionează.

Îl vedem pe tânărul deputat în așa numita „*Chestiune urbarială*“, prin care urma să se aranjeze raporturile de drept între „nemeșii feudali și foștii iobagi“, luptând cu temeinica-i cunoștință de drept și cu tenacitatea de admirat pentru existența țăranului nostru abia scăpat de sub jugul iobăgiei, intervenției sale insistente și energiei sale se poate în mare parte atribui meritul de a fi scăpat țărănimea română din Ardeal de o nouă iobăgie, ce i se pregătea.

Ori nu merită să fie scoasă în relief ținuta demnă și curagioasă a deputatului *Parteniu Cosma* dovedită în plin Parlament în anul 1874, care la insulta adusă de Ministerul de Interne Conte Szapary Gyula sentimentului național, negându-i originea străveche, dă îngâmfatului magnat lecția meritată într'o strălucită și documentată vorbire pe care o încheie cu cuvintele :

„Neg că dl Ministru sau orișicine altul din „Patria aceasta, și-ar putea duce mai departe arborele „genealogic, decât până unde și-l poate duce și cel „din urmă opincar român“.

Mai fie-mi îngăduit să mai amintesc un profetic discurs ținut la 1878 al neînfricatului parlamentar, carele aducând elogiul tânărului *Stat al fraților săi*, micii României, care sub înțeleapta conducere a Domnitorului Carol I. va avea un rol însemnat de Stat modern în centrul european.

La 1876 *Parteniu Cosma* mutându-se dela Beiuș la Sibiu, convoacă împreună cu Barițiu o conferință confidențială pentru a discuta un program politic de comună acțiune între Ungureni și Transilvăneni. Îl vedem și aici încă în plină activitate politică, dar în urma *Conferinței Naționale din 1884* se retrage de pe terenul politic, spune cronicarul, care vrea să zică de pe terenul politic parlamentar, militant, căci acum începe adevărata sa politică, politică reală desfășurată cu splendid succes în cei mai rodnici 30 ani ai vieții sale.

De minunata sa operă economică se vor ocupa încă alți cunosători și admiratori.

Politica militantă și politica reală a ridicat pe *Parteniu Cosma* în fruntea celor mai văzuți și stimați contemporani, dar tot politica sa de mare român dă dușmanului secular prilejul de mult pândit a-l repune, când deodată pornește viforul ce deslănțuiește războiul mondial. *Parteniu Cosma* urmărit pas cu pas de spionii unguri, ba chiar atentat fiind pe cale mârșavă, scapă la frații săi din țară unde este primit cu căldură, zăbovind întâi la vila sa din Călimănești, apoi la București, Iași și Odessa de unde îl gonesc în urmă evenimentele războiului în lume.

Nici în această perioadă plină de cele mai grele încercări de exil și pribegie nu-și pierde încrederea în viitorul ce prevede neamului său iubit, ci îl vedem și aici ca aiurea luptând în Paris pentru înfăptuirea *României întregite*.

Văzându-și în fine visul cu ochii se reîntoarce în țară. Aici poporul manifestă credinciosului luptător prinosul său de mulțumită și recunoștință pentru jertfele naționale aduse o viață întregă, alegându-l Senator în Primul Senat al României Mari.

După patru decenii îl vedem deci iarăși în politică militantă, dar acum în condițiile fericite ale vremii, durere numai că nemiloasa boală contractată în pribegie ni-l răpește prea curând din mijlocul *Maturului*

Corp, al cărui podoabă a fost în anii din urmă a bogatei sale vieți.

Senatul României a înscris numele Senatorului *Parteniu Cosma* cu slove de aur în cartea nemuririi, alături de marii bărbați ai neamului și depune coroana profunde sale recunoștințe pe altarul ridicat azi scumpei sale memorii.

În numele „Solidarității”, a federației institutelor de bani românești din Ardeal, președintele acesteia dl **Dr. Aurel Vlad**, fost ministru, a rostit următoarele:

Viața lui *Parteniu Cosma* s'a desfășurat în cea mai interesantă și importantă epocă a istoriei noastre naționale.

Născut la 1837 adică 11 ani înainte de izbucnirea revoluției dela 1848, *Parteniu Cosma* a fost martorul evenimentelor sângeroase împreunate cu această revoluție, în care o bună parte a românilor ungureni a luptat în rândul oștirilor revoluționare și în contra legiunilor comandate de Avram Iancu și ceilalți tribuni. Românii ardeleni inspirați de cărturarii lor întruniți pe câmpul libertății și în special de epocalul discurs rostit de Simion Bărnuțiu, nu-și puteau închipui libertatea fără naționalitate și pentru asigurarea drepturilor lor naționale s'au dat de partea Împăratului și luptau alături de oștirile imperiale, în contra oștirilor lui Kossuth, care sub masca libertății, voia să ne răpească naționalitatea.

Inercarea exilaților din Oltenia de a împăca acest contrast și a împăca pe Români cu Maghiarii, nu au dus la rezultat și evenimentele și-au urmat cursul natural, până ce revoluția lui Kossuth, a fost înăbușită cu ajutorul armatei rusești. După înfrângerea revoluției, a urmat o reacțiune feroce și instăpânirea absolutismului, care a durat mai bine de 10 ani, adică, până la diploma din Octomvrie 1860 și Patenta din Februar 1861, când s'a făcut zadarnica încercare de a înlocui absolutismul cu un quasi-constituționalism.

Anul 1848 a adus cu sine desființarea iobăgiei și eliberarea popnului român de sub robia domnilor feudali.

În era, ce a urmat, intelectualitatea românească, de care am avut și până atunci în număr mai restrâns, a început a se spori și a se valida și în viața noastră publică — alătura de preoțimea noastră, cu sentimente românești.

Aveam pe acele vremuri și două licee românești: pe cel din Blaj și cel din Beiuș, la care comemoratul de azi și-a urmat cursurile.

Terminând liceul din Beiuș cu nota eminent *Parteniu Cosma*, se înscrie întâiu la seminarul teologic din Arad, apoi la 1855 la facultatea de drept din Budapesta. După terminarea studiilor universitare în anul 1862, adică la vârsta de 25 ani *Parteniu Cosma*, ia diploma de avocat și-și deschide biroul advocațional la Beiuș.

În timpul studiilor sale universitare *Parteniu Cosma*, împlinea și funcțiunea de cântăreț la biserica greco-română rămânând de atunci și până la moartea sa în continuă legătură cu biserica făcându-i servicii neprețuite.

În același timp Emanuil Gojdu, marele român și mecenat apreciind calitățile excepționale ale tânărului *Cosma* l-a luat lângă sine ca secretar particular, așa încât *Parteniu Cosma* a avut ocazie să vină în contact cu numeroase persoane de seamă române și neromâne. Observ, că în dieta ungară întrunită la 1861 în Pesta erau vreo 18—20 de deputați români, majoritatea lor naționaliști pronunțați. Încă de tânăr *Parteniu Cosma* s'a ocupat și cu gazetăria, publicând în „Telegraful Român” mai multe corespondențe mult apreciate de pe galeria dietei. Mai târziu a fost unul dintre cei trei redactori a ziarului „Concordia”, pe care l-a părăsit la 1862, pentru ținuta dubioasă din punct de vedere național a editorului său.

În anii de criză politică a monarhiei dela diploma din 1860 și până la împăcarea împăratului cu Ungurii și sacrificarea românilor prin desființarea autonomiei Ardealului și inaugurarea dualismului la 1867, *Parteniu Cosma* făcea avocatură în Beiuș, fiind și jurisconsultul domeniilor episcopești timp de 9 ani.

La 1872 *Parteniu Cosma* a fost ales deputat în circumscripția Beiușului, cu programul partidului național, reprezentând această circumscripție cu multă demnitate până la 1881 fiind reales în două rânduri. *Parteniu Cosma* a avut fericirea să supraviețuiască monarhia austro-ungară și să reprezinte Beiușul în primul parlament al României Mari, ca senator.

De activitatea politică, bisericească și culturală a lui *Parteniu Cosma* s'a ocupat mai pe larg I. P. Sfinția Sa Mitropolitul Ardealului și ceilalți vorbitori, prin urmare, mă simt dispensat a mă ocupa și eu de ea. Țin să subliniez însă rolul important pe care l-a avut *Parteniu Cosma* cu ocazia contopirii politice a românilor din Banat și Ungaria propriu zisă, cu cei din Ardeal, pe baza unui program politic unitar, înțeleg programul dela 1881.

Parteniu Cosma la 1876 s'a mutat la Sibiu centrul vieții noastre bisericești, culturale, politice și financiare, sub vechea stăpânire.

În Mai 1877 *Parteniu Cosma* este cooptat în consiliul de administrație al „Albinei”, iar în Iulie același an este ales ca avocat și jurisconsult al băncii. La 1884 *Parteniu Cosma* după ce a fost în 1881—1884 președintele partidului național-român, se retrage din viața politică pentru a-și putea dedica toate puterile problemelor financiare, bisericești și culturale. Dela 1886 și până la 1 Ianuarie 1916 a ocupat postul de director general al „Albinei”, dezvoltând cea mai rodnică activitate. Sub egida și patronatul lui *Parteniu*

Cosma a luat „Albina” și băncile românești din Ardeal acea dezvoltare prodigioasă pentru care am fost invidiați și combătuți de foștii stăpânitori.

Gheorghe Barițiu în volumul III din Istoria Transilvaniei, în ce privește activitatea băncilor românești din Ardeal, face următoarea prea adevărată constatare: (Pag. 498):

„In cât pentru propriul popor cultivator pe pământ, dacă s'a făcut vreodată ceva spre ușurarea lui, apoi aceasta s'a întâmplat numai de când câțiva bărbați aleși, în frunte cu familia Mocioni, au înființat întâiul institut de credit și de economii „Albina” în 1872.

Cutezăm a susține după experiența ce avem, că de atunci încoace în mijlocul atâtor asupriți și spoliați, până în cincizecimea de familii române au scăpat de o ruină sigură cauzată prin uzurari de câte 50,100 și chiar 200% numai cu ajutorul băncii „Albina” și cu al celorlalte, cari s'au înființat cu ajutorul lui D-zeu pe urma acesteia în cele mai multe regiuni locuite de Români”.

Aceasta până la 1883. Să nu uităm că o bună parte a acestei opere salvatoare de neam este a se atribui lui Parteniu Cosma și că această operă a băncilor românești a continuat până la prăbușirea monarhiei austro-ungare și chiar și după aceea.

În afară de această operă de salvare a patrimoniului național, băncile românești au contribuit în largă măsură la sporirea acestui patrimoniu, facilitând cumpărarea și parcelarea multor moșii românești și trecerea lor în proprietatea țărânimii române. Această operă de expropriere a țăranilor români, constituie un titlu de glorie a băncilor românești și a conducătorilor lor.

În această privință Parteniu Cosma și „Albina” și-a împlinit cu vârf și îndesat datoria față de neam, atrăgând asupra lor ura și atacurile adversarilor, iar mai târziu guvernul maghiar s'a văzut necesitat să ia măsuri legislative pentru a împiedeca trecerea moșiiilor maghiare în patrimoniul românilor.

Cu toate acestea opera românească a „Albinei” și a lui Parteniu Cosma i-a succes acestuia să exopereze cotarea scrisurilor fonciare a Albinei, la Bursa din Budapesta și Viena și admiterea lor drept garanție la oficiile, întreprinderile și furniturile publice și de stat și în fine acceptarea lor ca gaj la banca de emisiune austro-ungară.

Observ, că cu toată adversitatea guvernului maghiar, băncile românești se bucurau de un credit potrivit la Banca Austro-Ungară și erau acceptate între băncile la cari județele, comunele și sedriile orfanale își puteau depune numerarul superfluu, tot așa și banii orfanilor și a celor puși sub interdicție.

Făcând această constatare, involuntar trebuie să ne punem întrebarea, care este motivul pentru care Statul român arată atâta indiferență față de aceste bănci și privește cu nepăsare cum o bună parte a

acestora va dispărea și se va prăbuși, spre bucuria dușmanilor și spre durerea și rușinea noastră.

Pentru a Vă arăta cum văd și cum judecă situația cei sacrificați permiteți-mi Doamnelor și Domnilor să Vă citesc o scrisoare pe care am primit-o, nu de mult, dela conducerea unei însoțiri comerciale și de credit, din o frunțase comună a Banatului românesc:

„Subsemnații, pentru Banca „CREDINȚA” însoțire comercială de credit și de economii din comuna „Berliște (jud. Caraș) cu tot respectul Vă rugăm să „binevoiți a ne scuza îndrăzneala de a Vă molesta.

„Imprejurările grele ne silesc a Vă ruga de în- „drumări și sprijin.

„Foștii naționaliști în anul 1923 am înființat banca „susnumită — o bancă țărănească — cu un capital în- „cepător de 35.000 Lei, care capital (părtașii) până la „conversiune s'a ridicat la 1.338.100 Lei și se menține „și azi. Tot până la conversiune am avut depuneri „Lei 3.765.000, cari depuneri conf. aranjamentului „amiabil s'au redus la 30% (1.129.500) solvabil în 10 „ani. Din suma rămasă la depuneri am solvit până azi „circa 500.000 Lei așa, că depunerile sunt în sumă de „700.000 Lei.

„Cum atât debitorii, cât și creditorii sunt 100% „țărani români am crezut, că Statul va lua în conside- „rare situația noastră și ne va ajuta.

„Dvoastră, Domnule Ministru, ca unul, care cu- „noașteți situația băncilor din Ardeal și Banat în toate „amănunțele, Vă rugăm să binevoiți a ne îndruma ce „avem de făcut? Este vreo speranță, ca Statul să ajute „în parte pierderea prin renunțare benevolă la depuneri „în sumă de circa 2.000.000 Lei? Este speranță, că pe „urma ajutorului se mai pot menține băncile țărănești? „Schimbându-se actuala lege bancară?

„Toți creditorii, în cazul că primesc cel puțin o „parte din pierdere — suntem siguri, că își vor lăsa „sumele ca depuneri noi, iar creditul va reinvia. În „caz contrar vom fi nevoiți a purcede la lichidare „forțați de împrejurări, știut, că un contabil autorizat „va câștiga pe urma acestui fapt.

„Băncile populare au primit știrea, că depunerile „reduse le va restitui statul și noi credem, că și noi la „fel suntem fii acestui Stat.

„Cerând încă odată scuza D-Voastră, în așteptarea „răspunsului D-voastră Vă rugăm să primiți deosebitele „noastre considerațiuni”.

Berliște, (Caraș) la 8 Martie 1937.

Cu respect :
„CREDINȚA”
însoțire comercială de credit
și economii, Berliște.

Intr'o situație similară se găsește aproape totalitatea Băncilor noastre ardelenesti. — Prin urmare este evident că judecă greșit aceia, cari susțin că eu și

„Solidaritatea” apărăm și susținem interesele bancare, când solicităm sprijinul Guvernului și a B. N. R. pentru a salva de pierdere și ruină pe acționarii și deponenții unor bănci, cari sunt sută la sută români și în marea lor majoritate țărani.

Importanța problemei salvării băncilor românești din Transilvania se poate mai bine aprecia dacă vom lua în considerațiune situația elementului românesc în comerț, industrie și finanțe. Conform unei statistici publicate în revista Valachul din București pentru anul 1934 din totalul venitului național a României 78 la sută revenea evreilor și minoritarilor și numai 22% românilor.

Dacă nu luăm în considerare agricultura situația elementului românesc este și mai jalnică.

În totalul avuției noastre naționale, industria, comerțul și finanțele intră cu 75%, dintre acestea românii abia dețin 7%, minoritarii 10% iar evreii 83%; așadar neromânii dețin 93%. Dacă luăm în considerare numai finanțele și comerțul, venitul de 63.463 milioane repartizat pe naționalități arată că Românii participă cu 5 și jumătate la sută, minoritarii cu 4 și jumătate la sută, iar evreii singuri cu 90%.

Statul a jertfit până acum 16 miliarde pentru salvarea creditului din care 10 miliarde sunt pierdute.

Cu ocazia stabilizării pentru Cooperativele de credit, Statul a plătit B. N. R. 2 miliarde 400 milioane.

Tot atunci pentru asanarea B. N. R. Statul a preluat întreg portofoliul ei putred și în acest scop a jertfit 4 miliarde 150 milioane.

Aceste sume, adecă 6 miliarde 550 milioane s'au cheltuit sub guvernarea partidului național-țărănesc, din care sumă institutele de credit din Ardeal nu au primit aproape nimic, în schimb au fost împărțite cu sume considerabile instituțiile străine și evreești ca Banca Marmorosch Blank, consumând aceasta singură aproape 2 miliarde.

Observ, că s'a aflat un român care a refuzat sprijinul Statului pentru salvarea băncilor românești din Ardeal, pe motiv că partidul nu poate să se prezinte ca partid bancar, cu toate acestea a dat pentru salvarea băncilor străine și a creditului neardelenesc peste 6 și jumătate miliarde, din banii țării, adecă și din banii noștri.

Ce profundă greșală! Cele 147 bănci românești din Ardeal, nu au reprezentat capitalul bancherilor, ele au fost fondate și susținute de sate, de mii de intelectuali, comercianți, meseriași și țărani români.

Conversiunea nu a lovit și expropriat numai bancheri și oameni bogați, ci a deposedat sute de mii

de intelectuali, țărani și oameni săraci d. e. servitori și alți muncitori cari au făcut economii lipsindu-se de multele de hrană, ca să-și adune bani albi pentru zile negre. Între așa numiții creditori au fost mulți cari erau mult mai săraci, ca cea mai mare parte a debitorilor.

Iar ce privește numărul celor sacrificați proporția este că la 100 de beneficiari și sacrificați cei din urmă reprezintă cam 40% față de 60% beneficiari.

La „Ardeleana” d. e. erau la 1934, 4192 de debitori față de 2425 acționari și deponenți.

Cam aceeași proporție este la „Albina”, „Victoria” și la celelalte bănci, cari sunt sacrificate, lovite și în mare parte distruse.

În afară de aceste 6 și jumătate miliarde, Statul prin Legea din 7 Aprilie 1934 a pus la dispoziția B. N. R. 7 miliarde 650 milioane pentru acoperirea pierderilor și refacerea creditului.

Din Această sumă trei dintre băncile noastre au primit prin eliberarea portofoliului comercial și substituirea lui cu portofoliul agricol un ajutor de cca 75 milioane, adecă nici un procent din cele 7 miliarde 650 milioane, iar restul băncilor va primi ca ajutor un împrumut fără dobândă, care iarăși nu face mai mult ca un procent a aceleiaș sume.

Prin urmare, Ardealul, care suportă cel puțin 33% a sumelor folosite de Stat pentru refacerea creditului primește mai puțin ca 1% din suma cheltuită de Stat în acest scop; atunci când pentru asanarea cooperației de credit și pentru consolidarea Băncii Centrale Cooperative pe baza convenției încheiate la 24 Iulie 1936, Statul din nou jertfește 1.900 milioane.

Constat cu durere că Statul și-a permis luxul a jertfi din nou iară aproape 2 miliarde pentru o cooperație fictivă, în mod măestrît creată și susținută, prin urmare bolnavă, iar pentru cooperația reală și sănătoasă pe care o constituie băncile românești din Ardeal, nu dă decât fărâmituri, ceea ce nu face cinste Statului și arată că conducătorii acestui Stat desconsideră și bagatelizează această importantă problemă națională și de Stat. Cred că implinesc o înaltă datorie față de această țară aducându-le aminte conducătorilor ei de azi și de mâine planul diabolic al comitetului pentru exterminarea românilor din Ardeal pregătit de contele Stefan Bethlen, care într'un memoriu prezentat contelui Stefan Tisza prim-ministru pe acele vremuri cerea „să se aducă o lege de politică „organică a proprietății, de-o parte ca să îndrume spre „Ardeal acțiunea socială mare a colonizării invalizilor „precum și a celor expatriați în America și România, a unguirilor de aiurea, cari vor să emigreze și în sfârșit a repatriațiilor ciangăi din Bucovina și

„Moldova; de altă parte ca latifundiile de mână „moartă precum și cele legate sau admise la vânzare „(e vorba de bunurile Coroanei și de fideicomisuri — „n. tr.), a căror mutare din câmpia ungurească și din „ținuturile ungurești ale Poloniei s'ar părea de dorit „din motive sociale să fie mutate prin schimb în ținuturile de graniță locuite de români și, în sfârșit să „se conserve clasa mijlocilor proprietari maghiari din „Ardeal prin scutițe de sarcini agrare și printr'o co- „răspunzătoare reorganizare a creditului și să fie întâ- „rită prin noui colonizări făcute în teritoriile cu popu- „lație mixtă sau străină.

„În continuare se cere pentru finanțarea acestor „operații și pentru contrabalansarea „Albinei” și a „celor 147 sucursale ale ei, înțelege băncile românești, „să se înființeze alături de Banca Altruistă o Bancă „economică-culturală maghiară.

„În finalul acestui capitol (privitor la măsurile de „ordin economic) se cere, pentru ca să se pună capăt „separării după naționalitate a vieții economice arde- „lene și organizării ei particulare după naționalitate.

„Să se interzică a se înființa institute financiare „noi pe bază națională și în general să se interzică a „se înființa în Ardeal bănci noi și anume fixându-li-se „la o sumă cât mai mare capitalul de bază; apoi să „se pună institutele financiare existente sub controlul „statului, numindu-se peste ele un comisar ministerial; „pe urmă să se asigure prin lege liberă circulație a „acțiunilor, ca să nu mai fie deținute pe bază națională”.

Din acest plan conceput de contele Bethlen putem învăța și noi ce trebuie să facem pentru întărirea elementului românesc la granița de Vest și ce nu trebuie să facem și nu este permis să lăsăm să se realizeze ca să nu slăbească elementul românesc din ținuturile alipite. Ar fi trist și rușinos pentru noi ca dorințele dlui Stefan Bethlen în ce privește băncile românești, să se realizeze cu concursul guvernelor românești, cari nu vor ori nu știu să-și îndeplinească datoria față de instituțiunile pe cari Contele Bethlen Stefan voia să le stânjenească în activitatea lor și să le nimicească. Am firma convingere că nu se va afla pe viitor, guvern românesc, care să ne refuze sprijinul pentru a putea împiedeca ca Contele Bethlen să aibă satisfacția a-și vedea realizat planul său pregătit pentru altă cristalizațiune politică. De concursul larg și binevoitor al Băncii Naționale a României nici când nu am dubitat.

Să nu uităm, Doamnelor și Domnilor, marele adevăr, că Statele se mențin prin aceleași idealuri din cari s'au născut și că prin urmare Statul Român dacă vrea să fie și să rămână într'adevăr Român, are datoria a susține și a întări toate instituțiunile, cari au stat în serviciul idealului care formează baza existenței

și a viitorului său. De acea cred că „Solidaritatea” și băncile grupate în jurul ei, cu ocazia comemorării centenarului nașterii marelui lor protector *Parteniu Cosma*, nu-i pot aduce un omagiu mai demn de el, decât făcând cea mai solemnă promisiune, că vor lupta strâns unite și solidar pentru refacerea și întărirea creditului românesc din Ardeal.

Seria cuvântărilor omagiale a încheiat-o dl **Ion I. Lapedatu**, administrator-delegat al Băncii Naționale a României, care în numele acestei instituții, a spus următoarele :

În șirul de eroi, cari, prin geniul, talentul și idealismul lor, prin muncă și trudă fără de preget și împotriva unor vremuri neînchipuit de grele, au dat lupta cea mare ca să ridice poporul român de dincoace de Carpați din adâncurile de umilință, de sărăcie și de iobăgie, în care se găsea până la mijlocul secolului trecut și să-l înalțe la starea culturală, economică, națională și politică din preajma războiului mondial, un loc de deosebită cinste se cuvine lui *Parteniu Cosma*.

În această aprigă luptă el a răzbit până la cele dintâi rânduri, înfățișându-se acolo cu stindarul celor mai alese virtuți de luptător integru, gata pentru orice jertfă și izbutind să țină mereu sus acest stindard, în bătaia tuturor vrăjmașilor vremurilor celor mai cumplite, din tinerețe până la cele din urmă zile ale unei vieți binecuvântate cu ani îndelungați, dar și cu cele mai norocoase rezultate pentru neamul și țara sa.

El a fost întotdeauna, în această nesfârșită luptă, expresiunea nevoilor neamului său și a idealurilor vremurilor pe care le-a străbătut. Apărător al drepturilor foștilor iobagi, spre a le asigura existența materială, ca condițiune a celei naționale, *Parteniu Cosma* și-a dat seama, ca toți marii săi contemporani, că un popor are nevoie și de pâine sufletească și de aceea el s'a făcut — în acelaș timp — și promotorul vieții sufletești și culturale prin prețioasele servicii aduse bisericii și școlii. În realizarea ideii unei politici naționale unitare pentru întregul neam, el a fost un adevărat apostol, sfârșindu-și prodigioasa activitate în slujba marilor noastre interese național-economice. Aceasta a fost apogeul luminoasei sale vieți.

Și a izbutit. A izbutit prin încrederea nemărginită și puterea neînvingătoare în scopurile cărora și-a închinat viața. A izbutit prin forța morală din adâncul tainic al sufletului său luminat continuu de idealism și entuziasm pentru realitățile vieții. A izbutit prin lărgimea de vederi, prin talentul de a aduce și pe alții la ideile și părerile sale, prin hotărârea de a nu ocoli niciodată piedicele, de a nu căuta să scape de pri-

mejdii și mai presus de toate de a nu cruța munca, pe care a considerat-o totdeauna ca o datorie și nici când ca o sarcină obositoare. Cu aceste alese însușiri a izbutit să facă atâtea lucruri bune în vremurile cele mai grele. Și astfel pe când mulți dintre tovarășii săi de luptă au căzut ori s'au crezut învinși, *Parteniu Cosma* a rămas un învingător, consacrat astăzi de conștiința națională, care îi sărbătorește amintirea, sărbătorire de care nu pot avea parte decât numai adevărații învingători, aceia cari sunt sortiți să rămână și după moarte exemplu viu pentru toate vremurile.

Institutul de emisiune, care prin atâți bărbați distinși și mari ce l-au alcătuit și i-au condus destinele, a stat în slujba acelorși idealuri de înălțare a neamului românesc, aduce memoriei lui *Parteniu Cosma* omagiile sale de admirație și recunoștință.

*

Sedința comemorativă s'a încheiat cu o cântare religioasă, executată de corul Academiei Teologice.

*

Cu prilejul comemorării lui *Parteniu Cosma* la Sibiu, pe lângă zierele din aceasta localitate, între cari și ziarul săsesc „*Sieb. Deutsches Tageblatt*” au mai publicat aprecieri elogioase asupra activității lui *Parteniu Cosma* și dări de seamă asupra comemorării și mai multe ziare din capitală. Astfel „*Universul*” dela 10 Mai a. e. aduce un articol elogios sub titlul „Un mare avocat al neamului românesc”, datorit dlui Prof. univ. Dr. Ioan Lupaș, Cluj. În acest articol se relevă lupta necurmată a lui *Parteniu Cosma* pentru biruința ideii de drept. „Cuvânt — spune dl Dr. Lupaș — care ar fi cea mai meritată podoabă și pentru soclul statuei, pe care Sibienii nu vor întârzia, s'o înalțe în cinstea preavrednicului lor concețean”.

„Merită — încheie dl Lupaș — s'o aibă ctitorul atâtor așezăminte, patriotul și bunul creștin, care în ființa și activitatea sa a fost în stare să acumuleze atâta altruism creator, atâta jertfă pentru neamul și biserica sa, atâta entuziasm în lupta pentru biruința ideii de drept, încât din prisosința acestor sfinte daruri, vor continua să picure în sufletul

generațiilor viitoare puternice îndemnuri să-i urmeze credința și metoda activității, grăind pururea adevărul și căutând a se însufleși totdeauna mai mult de fapte, decât de vorbe mari”.

CRONICA

Chestiunea ajutorării și salvării băncilor noastre în discuția adunării eparhiale din Sibiu. În ședința din 10 Mai a adunării eparhiale ce s'a ținut la Sibiu desbătându-se raportul Comisiunii Financiare, adunarea a luat cu plăcere la cunoștință, că bisericile vor fi complet desdăunate de stat pentru pagubele suferite prin reducerea depozitelor bisericilor și a fondurilor culturale aflate la băncile românești. Totodată s'a mulțumit I. P. S. S. Mitropolitului cât și guvernului pentru realizarea acestei chestiuni. Luând act de aceasta, pentru stabilirea adevărului ținem să constatăm că o bună parte a meritului și-o poate reclama conducerea „Solidarității”, care a pus pe tapet chestiunea despăgubirii din partea statului a perderilor suferite în urma conversiunii și care a inițiat și finanțat ținerea Congresului Economic. De aceea conducerea „Solidarității” așteaptă ca conducerea ambelor biserici să sprijinească și pe viitor acțiunea „Solidarității” pentru ajutorarea și salvarea băncilor românești din Ardeal, cu atât mai vârtos credem și sperăm că nu ne va fi denegat acest concurs, fiindcă bisericile și fundațiunile sunt și ca acționare interesate, ca această problemă să fie soluționată în sensul dorințelor exprimate de conducerea „Solidarității”.

Nu uitați

Săptămâna Cărții

Vizitați

LIBRĂRIA

DACIA TRAIANĂ

Piața Unirii 7 — Sibiu